

Juha Knuuti, Seija Lehtonen
ja Mika Vidlund

Ikääntymisen vaikutukset EU25-maiden lakisääteisiin eläkejärjestelmiin

Eläketurvakeskuksen katsauksia
2007:2

Eläketurvakeskus • Pensionsmyndigheten

KATSAUKSIA

Juha Knuuti, Seija Lehtonen
ja Mika Vidlund

Ikääntymisen vaikutukset
EU25-maiden
lakisääteisiin eläkejärjestelmiin

Eläketurvakeskuksen katsauksia
2007:2

Eläketurvakeskus • Pensionsmyndigheten

KATSAUKSIA

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 010 7511 • Faksi (09) 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Tfn 010 7511 • Fax (09) 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Tel. +358 10 7511, Fax +358 9 148 1172

Edita Prima Oy

Helsinki 2007

ISSN 1236-7737

ABSTRAKTI

Demografiset muutokset EU-maissa lisäävät eläkemenoja jo lähitulevaisuudessa. EU-maiden vanhushuoltosuhteen ennakoidaan kaksinkertaistuvan vuoteen 2050 mennessä. Yhtäaikainen eliniän piteneminen, syntyvyyden aleneminen sekä työikäisen väestön määrän väheneminen aiheuttavat kustannuspaineita niin eläkejärjestelmien kuin koko julkisen talouden kestävyydelle. EU-maissa onkin viime vuosina tehty lukuisia eläkeuudistuksia, joilla varaudutaan väestön ikääntymisen aiheuttamiin haasteisiin.

Tässä katsauksessa käsitellään eläkerahoituksen kestävyyttä Euroopan unionin 25 jäsenmaassa, jäljempänä EU25-maissa. Eläkemenoennusteet ovat keskeisessä asemassa, mutta katsauksessa selvitetään lisäksi niiden taustalla olevia väestö-, työllisyys- ja talouskasvu-oletuksia sekä lyhyesti eläkkeiden korvaustasoja. Katsauksen pääasiallisena lähteenä on käytetty EU:n talouspoliittisen komitean (Economic Policy Committee, EPC) työryhmän (Working Group on Ageing Populations, AWG) alkuvuodesta 2006 julkaisemaa laajaa selvitysraporttia väestön ikääntymisen taloudellisista vaikutuksista EU:n jäsenmaihiin. AWG-raportissa esitetyt ennustelaskelmat koskien muun muassa eläkkeitä ulottuvat vuoteen 2050 saakka.

Lakisääteiset eläkemenot olivat EU25-maissa keskimäärin 10,6 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 2004. Laskelmien mukaan eläkemenot nousevat lähes 13 prosenttiin vuonna 2050. Suomessa eläkemenojen bruttokansantuoteosuuden ennustetaan vastaavasti nousevan 10,7 prosentista 13,7 prosenttiin. Suomessa eläkemenojen arvioidaan olevan korkeimmillaan vuonna 2033, jolloin lakisääteiset eläkemenot ovat 14,1 prosenttia bruttokansantuotteesta. Tämän jälkeen menopaine alenee.

EU25-maissa on varauduttu kasvaviin eläkemenoihin eläkejärjestelmistä riippuen eri tavoin. Monissa maissa on aloitettu eläkkeiden etukäteisrahastointi niin sanotulla puskurirahastoperiaatteella. Useassa maassa puskurirahastot on tarkoitettu lähinnä väliaikaiseksi keinoksi vähentää ikääntyvän väestön aiheuttamaa kustannusrasitetta tulevana vuosikymmeninä ja useimmat vararahastoista kuluvat loppuun ennen ennustejakson loppua. Pysyvämpiä ratkaisuja ovat uudistukset, joilla tavoitellaan erityisesti työssäoloajan pidentämistä ja todellisen eläkkeelle siirtymisiän nostamista. Monissa maissa eläkemaksut ja eläke-etuudet on sidottu entistä kiinteämmin yhteen, jonka lisäksi eläke-etuuksia on suhteutettu enenevässä määrin muuttuvaan elinajan odotteeseen. Suomessa on tehty vastaavanlaisia uudistuksia eläkejärjestelmän taloudellisen kestävyuden lisäämiseksi. Tässä katsauksessa esille tuotu kansainvälinen vertailu osoittaa Suomen eläkejärjestelmän olevan taloudellisesti varsin kestäväällä pohjalla.

ABSTRACT

Demographic changes in the EU countries increase pension expenditures already in the near future. The old-age dependency ratio in the EU countries is expected to double by 2050. Simultaneously increasing life expectancy, decreasing birth rates and a decreasing number of persons of working age cause expenditure pressure on the sustainability of both pension schemes and the whole public economy. Indeed, numerous pension reforms have been carried out in the EU countries in recent years and the reforms help to prepare for the challenges caused by population ageing.

This review studies the sustainability of pension financing in the EU25 countries. The main focus is on pension expenditure projections taking into account the population, employment and economic growth assumptions behind them. In addition, the replacement rate of pensions is also briefly surveyed. The main source of the review is the extensive report on the economic effects of population ageing on the EU member states published in early 2006 by the Working Group on Ageing Populations, AWG, of the EU Economic Policy Committee, EPC. The calculation forecasts presented in the AWG report concerning, for instance, pensions cover the period up to the year 2050.

Statutory pension expenditures in the EU25 countries averaged 10.6 per cent of GDP in 2004. According to the calculations, pension expenditures will increase to almost 13 per cent in 2050. In Finland the share of pension expenditures in GDP is expected to increase from 10.7 per cent to 13.7 per cent. In Finland pension expenditure is expected to be at its highest in 2033, when the statutory pension expenditure will amount to 14.1 per cent of GDP. After this the pressure on expenditure will ease.

The EU25 countries have prepared for increasing pension expenditures in different ways depending on the pension scheme. Many countries have introduced advance funding of pensions on the principle of so-called reserve funds. In many countries the reserve funds are intended mainly as a temporary measure to reduce the cost pressure caused by population ageing in coming decades and most reserve funds are depleted before the end of the projection period. More permanent solutions are reforms striving to especially extend the time in gainful employment and increase the effective retirement age. In many countries pension contributions and pension benefits have been linked more closely together, in addition to which pension benefits are to an increasing extent linked to the change in life expectancy. Finland has introduced corresponding reforms in order to improve the financial sustainability of the pension system. The international comparison in this review shows that the Finnish pension system rests on a very sustainable financial basis.

SISÄLTÖ

1	Johdanto	7
2	Väestölliset taustatekijät	9
3	Taloudelliset taustatekijät	13
3.1	Työllisyyden kehitys	13
3.2	Arvioitu kokonaistuotannon kasvu	15
3.3	Taloukasvu	16
4	Eläkejärjestelmien taloudellinen kestävyys	18
4.1	Lakisääteiset eläkemenot	19
4.2	Eläkkeiden rahoitus EU-maissa	26
5	Eläkkeiden tason kehitys vuoteen 2050	34
5.1	Keskimääräinen lakisääteinen eläke suhteessa työntekijän tuottavuuteen.....	34
5.2	Teoreettiset korvaustasolaskelmat	38
6	Lopuksi	41
	Kirjallisuus	43
	Liitteet	45
	Liite 1 Maakohtaiset elinajanodotteet miehille ja naisille	45
	Liite 2 Eläkkeenmaksajien määrän suhde eläkkeensaajiin.	46
	Liite 3 AWG-laskelmien keskeiset taustaoletukset.....	47
	Liite 4 Keskimääräiset lakisääteiset bruttoeläkkeet EU-maissa	48

1 Johdanto

Väestön ikääntyminen on eläkejärjestelmien taloudellisen kestävyuden näkökulmasta eräs tulevaisuuden keskeisistä haasteista. Vanhushuoltosuhteen (65 vuotta täyttäneiden suhde 15–64-vuotiaiden ikäryhmään) ennakoidaan kaksinkertaistuvan EU-maissa ja olevan noin 50 prosenttia vuonna 2050. Tämän jyrkän kasvun yhdistettynä samanaikaiseen elinajan-odotteen kasvuun odotetaan johtavan ikääntymiseen liittyvien julkisten menojen, huomattavaan lisääntymiseen. Eläkemaksut eivät nykyisen tasoisena tule useimmissa maissa riittämään kohtuullisen eläketurvan takaamiseen ja uudistusten yhtenä tarkoituksena onkin ollut pyrkiä hillitsemään eläkekustannusten nousupaineita.

Kaikissa EU-maissa on viime vuosina alettu varautua väestön ikääntymiseen muun muassa muokkaamalla maiden eläkejärjestelmiä kestävämpään suuntaan. Koska jäsenmaiden lähtökohdat poikkeavat kuitenkin toisistaan ja eläkejärjestelmät ovat hyvin erilaisia, ovat eläkeuudistukset hyvin erilaajuisia eri maissa. Joitakin yleisiä suuntauksia voidaan kuitenkin havaita. Näitä ovat erityisesti toimenpiteet, jotka vaikuttavat siirtymiseen työelämästä eläkkeelle tai joilla muutetaan eläkkeiden rahoituksen rakennetta. Tavoitteena eri maissa on muuttaa eläkejärjestelmän kannusteita siten, että työelämässä jatkaminen olisi taloudellisesti houkuttelevampaa kuin eläkkeelle jääminen. Jakojärjestelmäpohjaisia eläkejärjestelmiä muutetaan lisäämällä rahastointia. EU15-maissa¹ tämä on lähinnä tarkoittanut erillisten puskurirahastojen rakentamista. EU10-maissa² puolestaan uudistukset ovat tuoneet maksuperusteiset rahastoeläkejärjestelmät osaksi kokonaiseläkejärjestelmää.

Eläkejärjestelmien taloudellisen kestävyuden parantaminen on vain yksi, joskin merkittävä osa laajempaa kokonaisuutta, kun eri järjestelmät ovat uuden haasteen edessä väestön ikääntyessä. Erityisenä haasteena on taata vanhenevalle väestölle riittävä ja laadukas terveydenhoito ja pitkäaikaishoito. Ylipäänsä sosiaaliturvajärjestelmien ja työmarkkinoiden mukautuminen ikääntyvän yhteiskunnan tarpeisiin sekä samalla julkisen talouden kestävyuden vahvistaminen väestön ikärakenteen muuttuessa ovat erityisenä huolenaiheena maiden uudistaessa järjestelmiään.

Kuinka suuria ikääntymisen aiheuttamat paineet sitten ovat eri EU-maissa? Yksi merkittävimmistä viimeaikaisista ikääntymisen vaikutuksia ennakoivista julkaisuista on EU:n talouspoliittisen komitean (Economic Policy Committee, EPC) työryhmän (Working Group on Ageing Populations, AWG) alkuvuodesta 2006 julkaisema laaja selvitys³ väestön ikään-

1 EU15-maat: Belgia (BE), Tanska (DK), Saksa (DE), Kreikka (GR), Espanja (ES), Ranska (FR), Irlanti (IE), Italia (IT), Luxemburg (LU), Alankomaat (NL), Itävalta (AT), Portugali (PT), Suomi (FI), Ruotsi (SE), Britannia (UK).

2 EU10-maat: Tšekki (CZ), Viro (EE), Kypros (CY), Latvia (LV), Liettua (LT), Unkari (HU), Malta (MT), Puola (PL), Slovenia (SI), Slovakia (SK).

3 The impact of ageing on public expenditure: projections for the EU25 Member States on pensions, health care, long-term care, education and unemployment transfers (2004–2050). European Commission (2006a). Raportista käytetään jatkossa nimitystä AWG-raportti.

tymisen taloudellisista vaikutuksista EU:n jäsenmaissa. Raportissa selvitetään ikääntymisen taloudellisia vaikutuksia eläkkeisiin, terveydenhuoltoon, pitkäaikaishoitoon, koulutukseen ja työttömyysturvaan. Raportissa esitetyt laskelmat ulottuvat vuoteen 2050 saakka.

Tässä katsauksessa keskitytään eläkerahoituksen kestävyyseliin eli siihen, mitkä ovat väestön ikääntymisestä aiheutuvat muutokset eläkemenoihin ja eläkejärjestelmien rahoituspohjaan eri EU-maissa. Lähteenä käytetään hyvin pitkälti edellä mainitun niin sanotun AWG-raportin tuloksia.

Työryhmän edelliset arviolaskelmat ovat vuodelta 2001. Nykyisten laskelmien lähtövuosi on 2004. Eläkelaskelmat perustuvat vuonna 2005 kussakin maassa voimassa olleeseen eläkelainsäädäntöön. Nyt julkaistut laskelmat ovat aiempaa parempia paitsi teknisesti niin myös vertailtavuudeltaan. Esimerkiksi eri maiden eläkejärjestelmät ovat entistä kattavammin mukana.

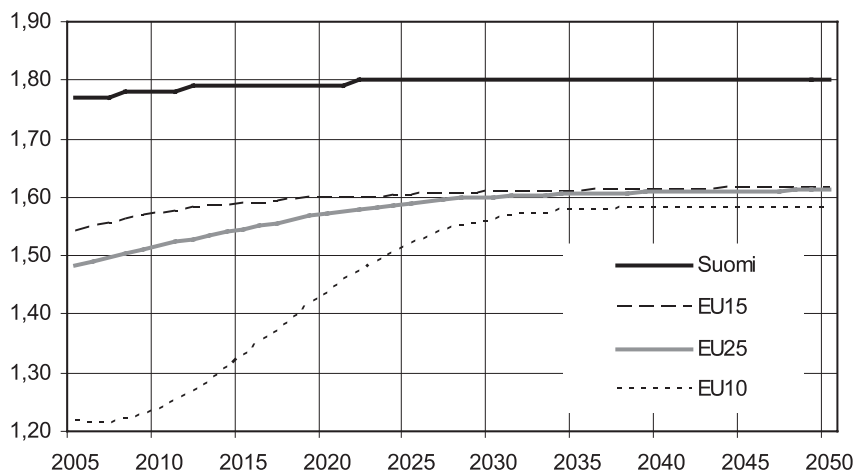
Katsauksen rakenne on seuraava. Aluksi esitetään eläkejärjestelmien kestävyyseliin kanalta keskeiset taustaoletukset väestön-, työllisyyden- ja talouskasvun kehityssuuntauksista. Tämän jälkeen siirrytään katsauksen pääteemaan eli tarkastelemme, miten eläkemenot kehittyvät eri EU-maissa ja miltä eläkkeiden rahoitus näyttää ikääntyvässä Euroopassa. Vaikka katsauksen päähuomio kiinnittyy eläkejärjestelmien taloudelliseen kestävyyseliin, katsotaan lopuksi lyhyesti myös mitä tapahtuu eläkkeille tulevaisuudessa. Käytämme kahta eri indikaattoria kuvaamaan tulevien eläkkeiden kehitystä. Ensimmäinen kuvaa, miten maksussa olevat eläkkeet kehittyvät suhteessa työntekijän tuottavuuteen. Toisella indikaattorilla verrataan teoreettisia eläkkeiden korvaustasoja.

2 Väestölliset taustatekijät ⁴

Eurostatin vuoden 2004 väestöennusteen mukaan väestön määrän ennustetaan EU25-maissa nousevan vuoteen 2025 mennessä nykyisestä 457 miljoonasta noin 470 miljoonaan. Tämä kehitys johtuu pääasiassa alueen runsaasta muuttovoitosta, luonnollisen väestönlisäyksen (vuosittain syntyneiden ja kuolleiden erotus) ennustetaan EU25-maissa nimittäin jo vuodesta 2010 alkaen olevan negatiivista. Vuodesta 2025 eteenpäin tämä kehitys kumoaisi nettomuuton positiivisen vaikutuksen, jolloin väestö alkaa vähentyä ja päätyy ennusteen mukaan noin 450 miljoonaan vuonna 2050. Alueen sisällä väestön vähenemisen ennustetaan tapahtuvan pääasiassa uusissa jäsenmaissa, joiden väestö vähenisi ennusteperiodilla noin 12 prosentilla. Tällä alueella kuolleiden määrä ylittää jo nykyisin syntyneiden määrän eikä tämän kehityksen ennusteta tulevaisuudessakaan muuttuvan.

Syntyvyys on pääosin keskimääräistä matalampaa Etelä-Euroopan maissa sekä uusissa itäeurooppalaisissa jäsenmaissa, korkean syntyvyyden maat taas sijaitsevat pääosin Länsi- ja Pohjois-Euroopassa. Matalinta syntyvyys oli vuonna 2004 Sloveniassa ja Puolassa (kokonaishedelmällisyysluku 1,23), korkein Irlannissa (1,98). Suomessa kokonaishedelmällisyysluku oli 1,80 vuonna 2004, jota korkeampaa syntyvyys oli ainoastaan Ranskassa (1,92) ja jo aiemmin mainitussa Irlannissa.

Kuvio 1. Kokonaishedelmällisyyslukuja EU-alueella vuosina 2005–2050.

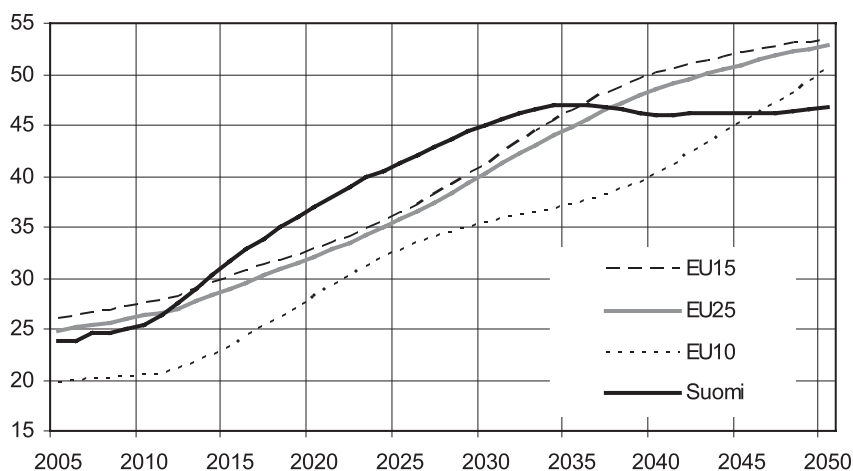
EU10-, EU15- ja EU25-maiden luvut laskettu maakohtaisista luvuista.
Lähde: Eurostat (2005).

⁴ Ks. lisää EU-väestökehityksen vertailusta Biström & Elo.

Suurimmat eläkemenon nousupaineet aiheutuvat väestörakenteen muutoksesta eli väestön ikääntymisestä. Taustalla on yhtäaikainen eliniän piteneminen ja syntyvyyden aleneminen ja sitä kautta työikäisten määrän väheneminen. Tätä kehitystä mittaavan vanhushuoltosuhteen – yli 65-vuotiaiden määrän suhde työikäisten (15–64-vuotiaat) määrään – ennustetaan EU-maissa nousevan vuoden 2004 vajaan 25 prosentista noin 53 prosenttiin vuonna 2050. Erityisesti Etelä-Euroopan maissa väestön ikääntymisen ja matalan syntyvyyden yhteisvaikutuksena vanhushuoltosuhteiden ennustetaan nousevan korkeiksi. Pohjoismaissa taas suhteellisen korkean syntyvyyden ansiosta vanhushuoltosuhteiden ennusteet jäävät alle EU:n keskiarvon. Eliniän oletettu piteneminen taas näkyy 80 vuotta täyttäneiden väestöosuuden kasvuna.

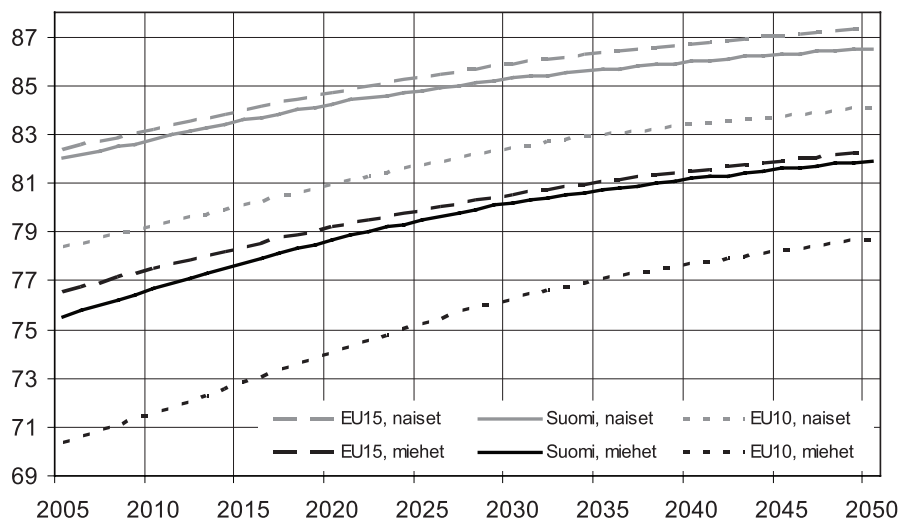
Suomessa vanhushuoltosuhteeseen kasvu on kaksinkertaistunut nykyisestä 25 prosentin tasosta vuoteen 2030 mennessä, jolloin Suomen vanhushuoltosuhteeseen on EU-maiden korkein. Suomi tulee kohtaamaan ensimmäisenä maana suurten ikäluokkien tuomat haasteet. Tämän jälkeen kasvu tasaantuu ja vuonna 2050 Suomi sijoittuu alle EU-maiden keskitason (ks. kuvio 2; Eurostat News Release 48/2005).

Kuvio 2. Vanhushuoltosuhteet EU-maissa vuosina 2005–2050, prosenttia.

Lähde: Eurostat (2005).

Elinajanodote on EU-maissa kasvanut ja erityisesti vastasyntyneiden kuolevuus on pienentynyt huomattavasti ja useissa maissa se on jo saavuttanut hyvin alhaisen tason. Osittain tämän kehityksen johdosta kuolevuuden pieneminen on viime aikoina painottunut vanhempiin ikäluokkiin ja samalla elinajanodotteen kasvu on EU15-maissa alkanut hidastua. 1900-luvun jälkipuoliskolle oli myös tyypillistä naisten ja miesten odotteiden eron kasvu. Viime vuosina tämä ero on kuitenkin alkanut kaventua, johtuen osittain miesten ja naisten elintapojen samankaltaistumisesta, mutta eroa on kuitenkin vielä useita vuosia.

Kuvio 3. Vastasyntyneen elinajanodote vuosina 2005–2050.

EU10- ja EU15-maiden luvut laskettu maakohtaisista luvuista.
Lähde: Eurostat (2005).

Myös tulevaisuudessa kuolevuuden oletetaan EU-maissa edelleen pienenevän. EU15-maissa kuolevuuden muutosvauhdin ennustetaan hidastuvan ja pienemisen entisestään painottuvan vanhempiin ikäluokkiin. Itäeurooppalaisissa EU10-maissa erityisesti miesten tällä hetkellä korkean kuolevuuden ennustetaan lähivuosina pienenevän huomattavasti, mikä pienentää eroa EU15-maihin sekä samalla tasoittaa alueen sisäisiä eroja⁵. Vuoteen 2050 mennessä miesten eliniän oletetaan keskimäärin EU25-alueella pidentyvän runsaalla kuudella vuodella vuodesta 2004. Suomalaisten miesten kuolevuuden pieneminen olisi ennustejaksolla nopeampaa kuin EU15-maissa keskimäärin. Naisten keskimääräisen eliniän oletetaan EU25-maissa olevan vuonna 2050 keskimäärin noin viisi vuotta korkeampi kuin vuonna 2004. EU10-maissa naisten elinajanodotteen kasvun ennustetaan olevan keskimäärin hieman nopeampaa kuin EU15-maissa, Suomessa taas hitaampaa. (Ks. myös liite 1.)

Eläkejärjestelmien taloudellisen kestävyuden kannalta ratkaisevaa on nimenomaan maksajien eli työssäkäyvien määrän väheneminen suhteessa eläkkeensaajien lukumäärään. Eliniän piteneminen on tähän asti pidentänyt myös eläkkeelläoloaika. Eläkkeelle jäädytään EU-maissa huomattavasti aikaisemmin, kuin lakisääteinen vanhuuseläkeikä oikeuttaisi. Osassa maista todellinen eläkkeelle siirtymisikä on merkittävästi varhaisempi, kuin lakisääteinen vanhuuseläkeikä, sillä eri varhais- ja työkyvyttömyyseläkereittien käyttö alentaa reilusti työelämästä poistumisikää. Työssäoloajan pitenemistä on tavoiteltu monien EU-jäsenmaiden eläkeuudistuksissa. Kyse on aina siis myös työllisyysasteesta: maksajien lu-

⁵ Tarkemmin kuolevuuden kehityksestä EU:ssa sekä ennusteiden oletuksista ja käytetyistä menetelmistä, EUROPOP2004: Methodology for drafting fertility assumptions in the EU-15 Member States (2004).

kumäärä ei toteudu oletetusti, jos työllisysoletukset eivät toteudu. Nykyisin useimmissa maissa on 1,5–2 maksajaa jokaista eläkkeensaajaa kohti. Vuoteen 2050 mennessä suhdeluvun on ennustettu lähestyvän ykköstä (1) useimmissa maissa; joissakin maissa jopa merkittävästi alle ykkösen. Yli 1,5 suhdelukuun ennustetaan päätyvän vain Alankomaissa (2,7), Irlannissa (2,0), Luxemburgissa, Kyproksella ja Maltalla (1,6). Maksajien määrän suhde eläkkeensaajiin on esitetty liitteessä 2.

3 Taloudelliset taustatekijät

3.1 Työllisyyden kehitys

Eläkemenojen rahoituspohjan kannalta ratkaisevaa on työllisyyden ja samalla kansantalouden kokonaistuotannon säilyttäminen mahdollisimman korkealla supistuvista työvoimaresursseista huolimatta. Työvoiman tarjonnan vähenemistä seuraavien 50 vuoden aikana voidaan paikata työvoiman tuottavuuden kasvulla ja työllisyysasteen paranemisella. EU:n itselleen asettamien kilpailukykytavoitteiden (Lissabonin strategian) mukaan vuoteen 2010 mennessä keskimääräisen työllisyysasteen pitäisi olla 70 prosenttia, naisten työllisyysasteen vähintään 60 prosenttia ja ikääntyvien työntekijöiden (55–64 vuotta) työllisyysasteen 50 prosenttia.

Lissabonin strategiassa määritellyt työllisyysastetavoitteet ovat kuitenkin osoittautumassa turhan optimistiseksi. EU-maiden sisällä on melko suurta hajontaa tavoitteiden täyttämisen suhteen. Naisten työllisyystavoite todennäköisesti toteutuu, sillä nuoret naiset aiempaa sukupolvea koulutetuimpina osallistuvat entistä enemmän työelämään. Suomi, samoin kuin Ruotsi ja Tanska, ovat ylittäneet asetetun 60 prosentin tavoitteen jo reilusti. Naisten työllisyysaste oli Employment in Europe (2006) -raportin mukaan EU25-maissa keskimäärin 56,3 prosenttia vuonna 2005. EU15-maissa naisten työllisyysaste oli 57,4 prosenttia. Suomessa naisten työllisyysaste oli 66,5 prosenttia.

Sen sijaan 70 prosentin työllisyystavoitteeseen on monilla mailla vielä matkaa. EU:n työllisyysasteeksi tilastoitiin 64 prosenttia vuonna 2005. Tanska, Hollanti, Ruotsi ja Iso-Britannia ovat tavoitteen jo saavuttaneet. Suomen työllisyysaste vuonna 2005 oli 68,4 prosenttia. Suomessa työllisyysaste on edelleen lähentynyt tavoitetta: vuoden 2006 lopussa se oli 69,1 prosenttia (Tilastokeskus, 2007).

Ikääntyneiden työllisyysaste jää koko EU-alueella vuoden 2005 lukujen valossa vielä reilusti 50 prosentin tavoitteesta. Työllisyysaste oli 55–64-vuotiailla henkilöillä 42,5 prosenttia; EU15-maiden osalta 44,1 prosenttia vuonna 2005 (European Commission, 2006b). Suomessa vanhempien työntekijöiden työllisyysaste on kasvanut viidessä vuodessa voimakkaimmin, yli 10 prosenttiyksikköä ja tavoite on jo saavutettu. Ikääntyneiden työllisyysaste oli 52,7 prosenttia vuonna 2005.

AWG-raportissa on oletettu Lissabonin työllisyystavoitteiden toteutuvan, joskin useamman vuoden viiveellä. AWG-laskelmien mukaan naisten työllisyysastetavoite saavutetaan EU25-maissa vuoteen 2010 mennessä, ikääntyvien työntekijöiden osalta vuoteen 2013 mennessä ja kokonaistavoite vuoteen 2025 mennessä. On myös esitetty arvioita tavoitteiden myöhemmästä saavuttamisesta (Servaas Deroose, 2006).

AWG-raportin mukaan naisten työllisyysasteen on ennustettu nousevan 55 prosentista (2004) lähes 65 prosenttiin vuoteen 2025 mennessä ja pysyvän sen jälkeen vakaana. Ikään-

tyvien (55–64-vuotiaiden) työntekijöiden työllisyysasteen arvioidaan kasvavan 40 prosentista (2004) 47 prosenttiin vuoteen 2010 mennessä ja 59 prosenttiin vuoteen 2025 mennessä. Vuoteen 2050 sen on arvioitu kasvavan EU15-maissa noin 62 prosenttiin ja EU10-maissa noin 53 prosenttiin.

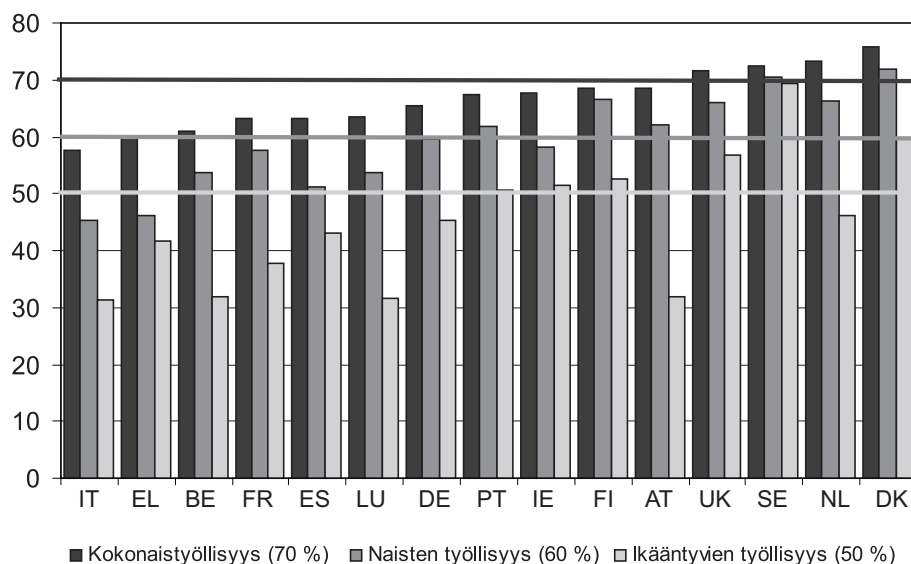
Taulukko 1. Työllisyysaste Suomessa ja EU-maissa keskimäärin vuosina 2003–2050, prosenttia.

	2003	2010	2025	2050
EU 25	63,1	66,9	70,3	70,9
EU 15	64,6	68,1	70,5	71,5
EU 10	55,7	60,7	69,4	67,1
Suomi	67,7	70,2	73,8	74,4

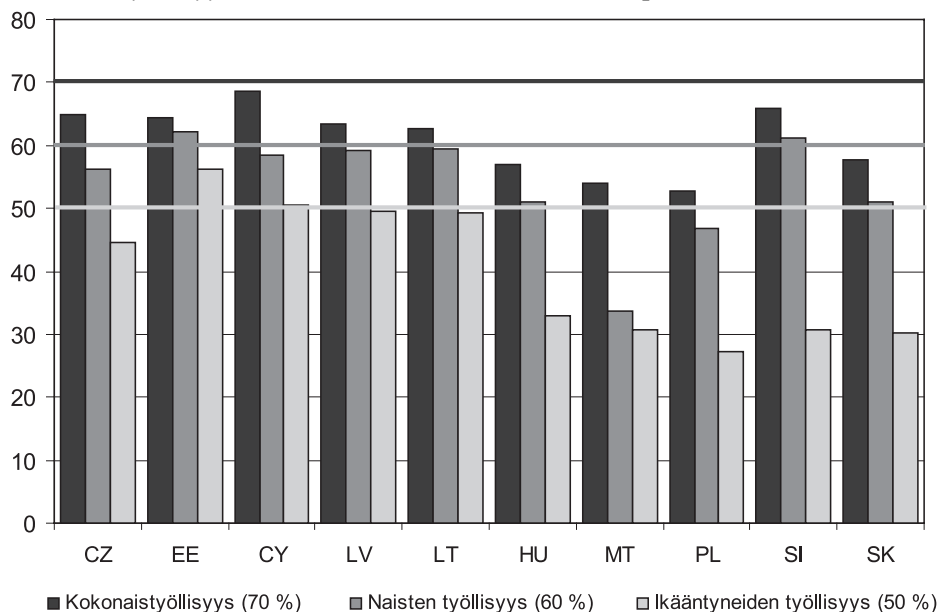
Lähde: AWG-raportti (2006).

AWG-raportin arvioiden mukaan Suomessa työllisyysaste kasvaa 67,7 prosentista (2003) noin kuusi prosenttiyksikköä vuoteen 2025 mennessä (73,8 %). Suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtymisen jälkeen työllisyyden kasvun ennustetaan olevan suhteellisen maltillista (74,4 % vuonna 2050). Suomessa työllisyysasteen ennustetaan olevan selvästi korkeampi kuin EU15-maissa keskimäärin. EU10-maissa työllisyysaste kasvaa voimakkaasti vuoteen 2025 mennessä, lähes 14 prosenttiyksiköllä. Tämän jälkeen työllisyysasteen on tosin arvioitu laskevan muutamalla prosenttiyksiköllä vuoteen 2050 mennessä. (Ks. taulukko 1.)

Kuvio 4. Työllisyysasteet EU15-maissa vuonna 2005, prosenttia.

Selite kuvaa Lissabonin strategian mukaisia yhteisiä tavoitteita.
Lähde: European Commission (2006b).

Kuvio 5. Työllisyysasteet EU10-maissa vuonna 2005, prosenttia.

Selite kuvaa Lissabonin strategian mukaisia yhteisiä tavoitteita.
Lähde: European Commission (2006b).

3.2 Arvioitu kokonaistuotannon kasvu

Työvoiman tuottavuus tulee nousemaan avainasemaan, kun työvoiman tarjonnan odotetaan vähenevän seuraavien vuosikymmenien aikana. Yleisesti ottaen tuottavuuden kasvu on ollut hyvin nopeaa viime vuosien aikana, Suomessa se on kuitenkin rajoittunut suhteellisen kapealle sektorille. Tuotannon kasvu selittyy lähes kokonaan työn tuottavuuden kasvulla (ks. taulukko 2). Työn tuottavuuden kasvu on kuitenkin hidastumassa kaikissa Euroopan maissa vuoden 2030 jälkeen, Suomessa jo vuosina 2011–2030.

Taulukko 2. Arvioitu kokonaistuotanto ja sen elementit, prosenttia.

	2004–2010			2011–2030			2031–2050		
	BKT:n kasvu	Työn tuottavuus	Työllisyyden kasvu	BKT:n kasvu	Työn tuottavuus	Työllisyyden kasvu	BKT:n kasvu	Työn tuottavuus	Työllisyyden kasvu
EU25	2,4	1,5	0,9	1,9	2,0	-0,1	1,2	1,7	-0,5
EU15	2,2	1,3	0,9	1,8	1,8	-0,1	1,3	1,7	-0,4
EU10	4,5	3,6	0,9	3,0	3,1	-0,1	0,9	1,9	-1,0
Suomi	2,7	2,1	0,6	1,7	2,0	-0,3	1,5	1,7	-0,2

Lähde: AWG-raportti (2006).

AWG-raportissa tuottavuus on määritelty jakamalla maan bruttokansantuote työssä olevien määrällä ja edelleen jakamalla se kahteen eri komponenttiin: tuotannontekijöiden kokonaistuottavuuteen (Total Factor Productivity, TFP) sekä investointien tasoon (pääomaintensiteetti).

tin lisäämiseen⁶). Tuottavuuteen luetaan siten mukaan esim. teknisen ja inhimillisen pääoman kehitys. Pääomaintensiteetin kasvu on aiemmin ollut tärkeä tuottavuuden kasvun osatekijä, mutta sen merkitys on nyt vähentynyt. AWG-raportin mukaan TFP selittää EU25-maiden pitkän ajan tuottavuuden kasvusta kaksi kolmasosaa (1,2 %) ja pääomaintensiteetin lisääminen kolmanneksen (0,6 %) (ks. taulukko 3). Vaikka työllisyysasteen odotetaan paranevan (0,2 %), niin työikäisen väestön määrän väheneminen (-0,3 %) vaikuttaa kuitenkin enemmän alentaen BKT:n kasvuvauhtia. Väestön määrän muuttumisella ei odoteta olevan suurempaa merkitystä muualla kuin EU10-maissa. EU10-maissa tuottavuuden kasvu on huomattavan paljon nopeampaa EU15-maihin verrattuna. EU10-maissa TFP selittää noin 60 prosenttia ja pääomaintensiteetin lisäys noin 40 prosenttia tuottavuuden kasvusta.

Taulukko 3. BKT:n kasvu ja sen komponentit keskimäärin vuosina 2004–2050, prosenttia.

	EU25	EU15	EU10	Suomi
Tuottavuuden kasvu (BKT/työlliset)	1,8	1,7	2,7	1,9
Tuotannontekijöiden tuottavuus (TFP)	1,2	1,1	1,6	1,4
Pääomaintensiteetin lisääminen	0,6	0,6	1,1	0,5
Työvoiman vaikutus	-0,1	-0,1	-0,3	-0,1
Työllisyysaste	0,2	0,2	0,4	0,2
Työikäisen väestön määrä	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3
Väestö	0,0	0,0	-0,3	0,0
BKT:n kasvuvauhti	1,7	1,6	2,4	1,8

Lähde: AWG-raportti (2006), Carone et al. (2006).

3.3 Talouskasvu

Suomen vahva talouskasvu viime vuosina on tukenut samalla voimakkaasti työllisyyskasvun kehittymistä. Suomen bruttokansantuotteen kasvuvauhti oli 3,7 prosenttia vuonna 2004. Eurostatin mukaan EU25-maiden BKT:n kasvu oli 2,4 prosenttia vuonna 2004 ja 1,7 prosenttia vuonna 2005. Suomen bruttokansantuote kasvoi 2,9 prosenttia vuonna 2005 ja eri ennusteiden mukaan vuoden 2006 aikana BKT:n kasvu oli 5,3–5,9 prosenttia. Talouskasvun odotetaan kuitenkin hidastuvan lähivuosina.

AWG-raportin laskelmien mukaan vuosien 2004 ja 2050 välisenä ajanjaksona voidaan erottaa toisistaan kolme erilaista talouskasvun vaihetta. Ensimmäisen, vuoteen 2010 ulottuvan periodin aikana talouskasvu on voimakasta. Tällöin sekä työikäinen väestö että työssä olevien henkilöiden määrä kasvaa. Suomessa bruttokansantuotteen kasvuvauhdin on arvioitu olevan vuosien 2004 ja 2010 välisenä aikana keskimäärin noin 2,4 prosenttia vuodessa,

⁶ Pääomaintensiteetti = työntekijää kohden laskettu kiinteä pääomakanta. Pääomakantaan kuuluvat koneet, laitteet ja rakenteet.

joka on hieman suurempi kuin EU15-maissa keskimäärin (1,9 %), mutta alle puolet uusien EU-maiden kasvuvauhdista (4,6 %).

Tämän jälkeen suunnilleen vuoteen 2020 saakka työikäisen väestön määrä alkaa vähentyä, mutta samanaikaisesti työllisyysasteen ennakoitaan paranevan, joka tasapainottaa kokonaistilannetta. Suuret ikäluokat siirtyvät tällä periodilla eläkkeelle, mutta varsinkin naisten ja vanhempien työntekijöiden työllisyysasteiden kasvu korjaa jonkin verran työikäisen väestön vähenemisestä aiheutuvaa taantumista. Kokonaistyöllisyys alkaa kuitenkin heiketä työikäisen väestön määrän jyrkän laskun vuoksi. Tämä tarkoittaa, että Euroopan talouskasvu riippuu pitkällä aikavälillä yhä enemmän tuottavuuden lisääntymisestä. Kiristyneet työmarkkinat voivat tosin lisätä työmarkkinoiden toimimattomuuden riskiä. Työmarkkinoita kiristäviä tekijöitä ovat muun muassa työvoiman kasvuvauhdin taantuminen ja työttömyysasteen tasapainottuminen sellaiseen tasoon, jossa inflaatio pysyy vakiona, niin sanotun NAIRU-teorian⁷ (non-accelerating inflation rate of unemployment) mukaisesti.

Suunnilleen vuodesta 2020 eteenpäin väestön ikääntyminen on hallitseva elementti. Työllisyysasteen kasvu hidastuu tai kääntyy osalla maita jopa laskevaksi trendiksi. Vuoden 2020 mennessä myös vanhempien työntekijöiden työllisyysaste hakeutuu tasapainoon. Vuosien 2020–2050 välisenä ajanjaksona työikäinen väestö ja työllisyysaste alkavat laskea.

Bruttokansantuotteen kasvun ennustetaan hidastuvan AWG-raportissa kokonaistyöllisyysasteen ja tuottavuuden muuttumisen takia alla olevan taulukon mukaisesti. EU10-maissa BKT:n kasvuvauhdin hidastumisen syyksi on oletettu lähinnä tuottavuuden kasvun läheneminen EU15-maiden tasoa.

Taulukko 4. BKT:n ennustettu kasvu Suomessa ja EU-maissa keskimäärin, prosenttia per capita.

	2004–2010	2011–2030	2031–2050
EU 25	2,2	1,8	1,4
EU 15	1,9	1,7	1,4
EU 10	4,6	3,2	1,3
Suomi	2,4	1,6	1,7

Lähde: AWG-raportti (2006).

⁷ NAIRU kuvaa luonnollisen työttömyyden tasoa, jonka alle työttömyyden laskiessa hintainflaatio kiihtyisi.

4 Eläkejärjestelmien taloudellinen kestävyys

Ikääntymisen kustannukset luovat haasteita kaikille EU-maille, erityisesti koko julkisen talouden kestäväälle rahoitukselle. EU-maiden suurena haasteena onkin turvata eläkejärjestelmien taloudellisen kestävyuden lisäksi julkisen talouden kestävyys toimintaympäristön nopean muutoksen oloissa. Suomen talouden tasapaino on muihin jäsenmaihiin verrattuna hyvä. Myös pidemmän aikavälin kehitystä tarkastellessa Suomi kuuluu edelleen EU-maiden kärkiryhmään. Alla esitetyn Euroopan neuvoston ja komission luokituksen mukaan Suomi kuuluu matalan riskin maihin, kun verrataan julkisen talouden rahoitustilannetta ja ikääntymisen ennakoituja kustannuksia pitkällä aikavälillä.

Taulukko 5. EU:n komission ja neuvoston yhteisarvio EU25-maiden julkisen talouden kestävyydestä.

Suuren riskin maat:	Tshekki, Kreikka, Kypros, Unkari, Portugali ja Slovenia
Kohtalaisen riskin maat:	Alankomaat, Belgia, Britannia, Espanja, Irlanti, Italia, Luxemburg, Malta, Ranska ja Saksa
Matalan riskin maat:	Itävalta, Latvia, Liettua, Puola, Slovakia, Ruotsi, Suomi, Tanska ja Viro

Lähde: European Commission 2006c.

Suuren riskin ryhmälle on luonteenomaista ikääntymiseen liittyvien menojen hyvin huomattava kasvu pitkällä aikavälillä. Lisäksi useimpia näistä maista rasittaa huomattava velkaantuneisuus. Vastaavasti myös toisen ryhmän maissa ikääntymiseen liittyvät kustannukset ovat korkeita ja maiden julkinen talous vaatii vakauttamistoimenpiteitä. Esimerkiksi Italian korkea velkataso, noin 107 prosenttia BKT:sta vuonna 2005 (Eurostat 2006), näyttää vakaan laskusuunnan jälkeen jälleen kasvua. Saksan (noin 68 % BKT:sta) ja Ranskan (noin 67 % BKT:sta) tulisi vastaavasti pystyä muuttamaan ja vakauttamaan nykyisen velkatasonsa kehityssuuntaa. Euroopan komissio vaatiikin näiden kahden ryhmän mailta rakenneuudistuksia kustannusten hillitsemiseksi. Sen sijaan kolmas ryhmä on yleisesti ottaen edistynyt pisimmälle ikääntymiseen liittyvien kustannusten hallinnassa ja maissa on tehty merkittäviä uudistuksia. Näissä maissa julkisen talouden kestävyteen kohdistuvat riskit näyttävät vähäisiltä.

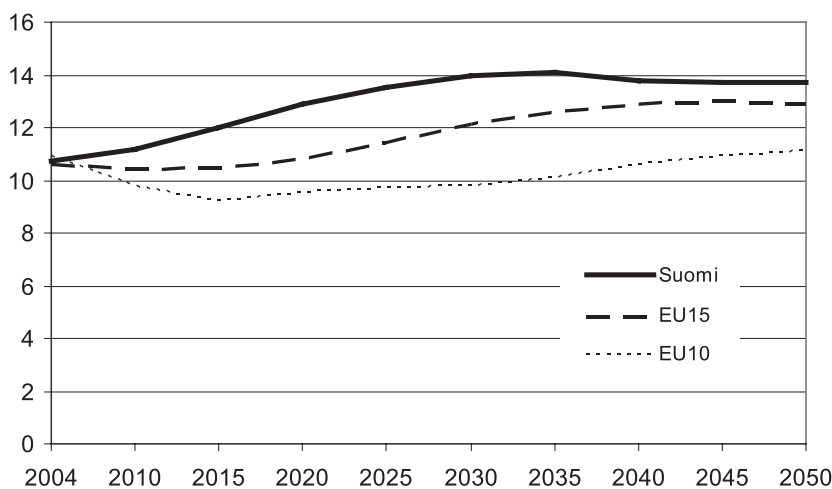
Seuraavassa tarkastellaan lähemmin, miltä eläkejärjestelmien taloudellinen kestävyys näyttää kyseisissä EU-maissa ja mitä eläkeuudistuksia eri maissa on tehty julkisen talouden kestävyuden parantamiseksi pitkällä aikavälillä. Arviot eläkejärjestelmien taloudellisesta kestävyydestä perustuvat AWG-raportin tuloksiin. Laskelmien eräitä tärkeimpiä oletuksia

muun muassa väestönkehityksen, työllisyyden ja talouskasvun osalta on esitetty liitteessä 3. Väestöennustelaskelmat perustuvat edellä esitettyihin Eurostatin vuoden 2004 väestöennustelaskelmiin, mutta osaa laskelmista on muokattu erikseen AWG-raporttia varten. Itse raportti sisältää myös erilaisia herkkyyksianalyyssejä, joihin ei tässä katsauksessa kuitenkaan puututa. Eläkelaskelmat perustuvat vuonna 2005 kussakin maassa voimassa olleeseen eläkelainsäädäntöön. Oletuksena on, että jäsenmaiden harjoittamassa politiikassa ei tapahdu muutoksia, jolloin mahdollisia tulevaisuudessa tapahtuvia lakimuutoksia ei ole otettu ennusteissa huomioon. Jäsenmaissa päätetyt ja asteittain voimaan tulevat lakimuutokset, on sen sijaan huomioitu AWG-raportin ennustemalleissa.

4.1 Lakisääteiset eläkemenot

AWG-raportin mukaan lakisääteiset eläkemenot olivat EU25-maissa keskimäärin 10,6 prosenttia suhteessa bruttokansantuotteeseen vuonna 2004. Laskelmien mukaan EU25-maiden eläkemenot nousevat 11,3 prosenttiin vuonna 2025 ja 12,8 prosenttiin vuonna 2050. EU15-maissa eläkemenot suhteessa bruttokansantuotteeseen kasvavat keskimäärin 2,3 prosenttiyksikköä vuoteen 2050 mennessä. Uusissa EU-maissa (EU10) eläkemenojen on arvioitu kasvavan ainoastaan 0,2 prosenttiyksikköä vuosien 2004 ja 2050 välillä (ks. kuvio 6). Toisaalta EU10-maiden eläkemenot ovat selvästi matalammalla tasolla vuosien 2010–2035 välisenä aikana vuoteen 2004 verrattuna. Puolan vaikutus EU10-maiden keskiarvoon on merkittävä. Jos EU10-maiden lakisääteisiä eläkemenoja tarkasteltaisiin ilman Puolaa, kasvaisivat eläkemenot uusissa EU-maissa 8,8 prosentista yhdellä prosenttiyksiköllä vuoteen 2025 mennessä ja edelleen 3,8 prosenttiyksiköllä, 13,6 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä.

Kuvio 6. Lakisääteiset eläkemenot EU15 ja EU10-maissa, suhteessa BKT:hen, prosenttia.

Lähde: AWG-raportti (2006).

AWG-raportissa on arvioitu kuinka suuri vaikutus vanhushuoltosuhteen kasvulla, työllisyysasteen nousulla, eläkeiän myöhentymisellä ja etuustason alenemisella on tuleviin eläkemenoihin. Tulosten mukaan pelkästään väestön ikääntymisen aiheuttama eläkemenojen nousupaine on EU15-maissa noin 8 prosenttia, EU10-maissa lähes 10 prosenttia ja Suomessa 8,8 prosenttia bruttokansantuotteesta vuoteen 2050 mennessä. Vanhushuoltosuhteen muutoksesta aiheutuvat nousupaineet ovat kovimmat (yli 10 prosenttia BKT:stä) Espanjalla, Italiassa, Itävallalla, Portugalilla, Kyproksella, Tshekillä, Unkarilla, Puolalla ja Slovenialla.

Koska kaikissa maissa työllisyysasteen oletetaan nousevan, on tällä eläkemenoja alentava vaikutus. Työllisyysasteen kasvu alentaa menoja eniten matalan työllisyysasteen maissa, kuten Puolassa, Espanjassa, Belgiassa, Italiassa, Itävallassa ja Slovakiassa. Suomessa työllisyysaste on jo suhteellisen korkea, joten työllisyysasteen kasvun oletetaan laskevan eläkemenoja noin yhdellä prosenttiyksiköllä, samoin kuin EU15-maissa keskimäärin. EU10-maissa työllisyysasteen vaikutus on keskimäärin -1,7 prosenttiyksikköä bruttokansantuotteesta.

Toteutettujen eläkeuudistusten odotetaan myös suoraan vähentävän nousupaineita merkittävästi. Suomen laskelmissa merkittävin menojen vähennys saavutetaan laskelmien mukaan eläkeiän myöhentymisellä, -3,1 prosenttiyksikköä. Suomen osalta laskelmissa oletetaan eläkkeellesiirtymisiän myöhentyvän kolmella vuodella pitkällä aikavälillä (ks. taulukko 6). Vastaavasti Itävallassa, Unkarissa, Puolassa, Tshekissä, Italiassa ja Sloveniassa eläkkeelle siirtymisen oletetaan myöhentyvän merkittävästi nykyisestä. Useissa juuri tehdyissä eläkeuudistuksissa todellista eläkkeelle siirtymisikää on pyritty myöhentämään kiristämällä varhais- tai työkyvyttömyyseläkkeiden myöntämisehtoja sekä muuttamalla lakisääteistä vanhuuseläkeikää.

Taulukko 6. Oletukset Suomen eläkkeellesiirtymisiän myöhentymisestä.

	2005	2010	2015	2025	2050	2075
Muutos (vuosia)	0	0,7	1,2	2,0	3,0	3,0

Lähde: VM (2006).

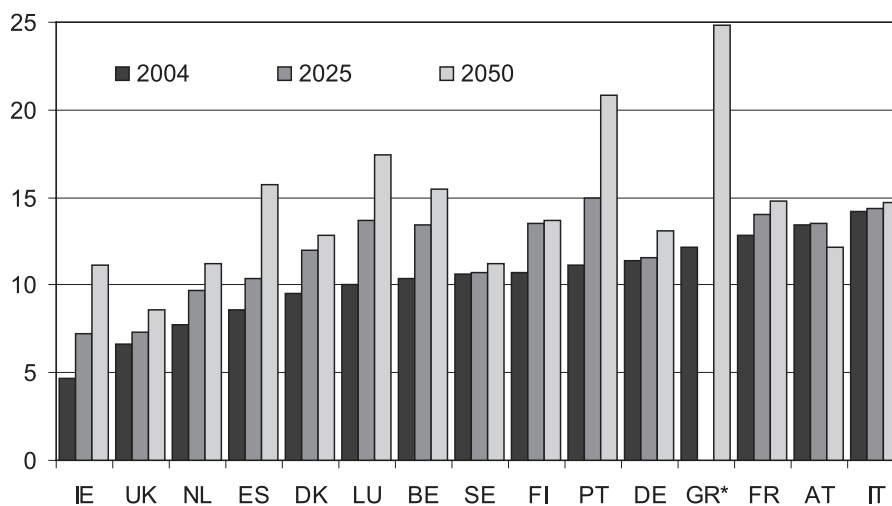
Monissa maissa vielä selkeämpi menojen vähennys tulee eläkkeiden tason alenemisen seurauksena. Eläkkeiden tason muutoksen mittaamisessa on käytetty keskimääräistä eläkettä suhteessa työssä olevan henkilön tuottavuuteen (ks. tarkemmin 5.1). Suomessa tämä etuustason muutosvaikutus on -0,9 prosenttiyksikköä. Sen sijaan EU15-maissa vaikutus on keskimäärin -2,8 prosenttiyksikköä ja EU10-maissa -3,5 prosenttiyksikköä bruttokansantuotteesta. Suurimmat muutokset ovat maissa, joissa on siirrytty maksuperusteiseen eläkejärjestelmään tai yksityistetty osa lakisääteistä eläkejärjestelmää (esim. Viro -3,8 %; Puola -7,5 %). Koska mittari kuvaa osaltaan indeksitason muutosta, on muutos merkittävä

myös maissa, joissa on esimerkiksi siirrytty kokonaan hintaindeksiin käyttöön (esim. Ranska -3,5 %).

4.1.1 Lakisääteiset eläkemenot EU15-maissa

Vuonna 2004 lakisääteiset eläkemenot bruttokansantuotteeseen suhteutettuna vaihtelivat Irlannin 4,7 prosentista Italian 14,2 prosenttiin (ks. kuvio 7). Suomessa eläkemenojen bruttokansantuoteosuus oli 10,7 prosenttia. Irlannin sekä Britannian (6,6 %) muita matalammat eläkemenot selittyvät pitkälti eläkejärjestelmien rakenne-eroilla. Irlannissa on tasaeläkejärjestelmä ja Britanniassa suurin osa vakuutetuista on korvannut lakisääteisen eläketurvan (opting-out) yksityisin eläkejärjestelyin. Molemmissa maissa lisäeläkkeiden merkitys on suuri. Lisäeläkejärjestelmiä ei laskelmissa ole otettu huomioon. Tosin Ranskan pakolliset lisäeläkejärjestelmät AGIRC ja ARRCO ovat laskelmissa mukana.

Kuvio 7. Lakisääteiset eläkemenot suhteessa BKT:hen EU15-maissa vuosina 2004–2050, prosenttia.

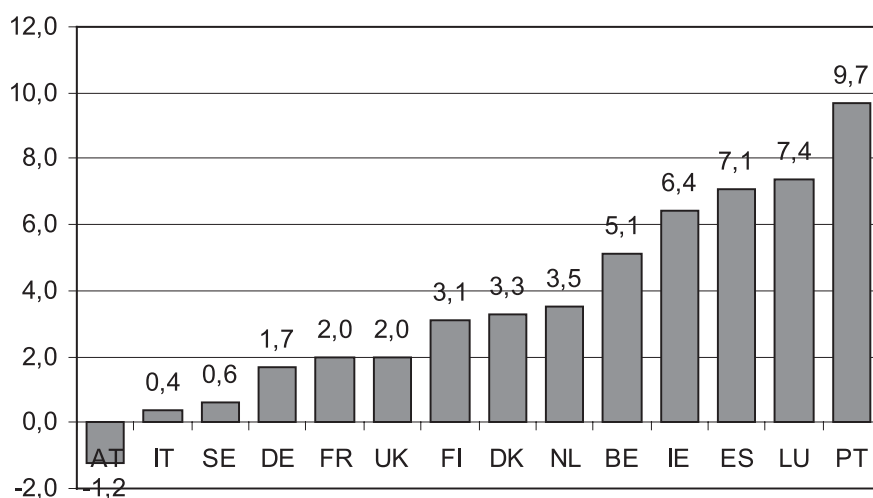
*Kreikka ei ilmoittanut lakisääteisten eläkemenojen suuruutta, ja annetut luvut perustuvat edelliseen, vuoden 2001 raporttiin.

Lähde: AWG-raportti (2006).

Aikaisempien, vuoden 2001 AWG-laskelmien mukaan eläkemenojen bruttokansantuoteosuuden arvioitiin EU15-maissa nousevan 10,4 prosentista (vuosi 2004) 13,3 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä. Eläkemenojen kasvu eri maissa on siis jonkin verran hidastunut aikaisempiin tuloksiin verrattuna. Uuden 2004 AWG-laskelmien matalampia eläkemenoja selittää muun muassa vuoden 2001 laskelmien jälkeen tehdyt eläkeuudistukset useissa jäsenmaissa, kuten Suomessa, Saksassa, Ranskassa ja Itävallassa. Laskelmat kuitenkin eroavat myös lähtötiedoiltaan jonkin verran toisistaan. Esimerkiksi Tanskassa eläkemenot ovat jo lähtötasoltaan lähes kaksi prosenttiyksikköä matalampia, koska ATP-lisäeläketurvaa ei ole otettu huomioon uudemmassa laskelmassa. Tosin muissa maissa vaikutus on päinvas-

tainen, lähtötaso on joko säilynyt ennallaan tai se on noussut 1–2 prosenttiyksikköä. Tämä johtuu aiempaa kattavammista tiedoista. Esimerkiksi Ruotsin uudet laskelmat sisältävät myös työkyvyttömyyseläkkeet, joita ei vuoden 2001 laskelmissa ollut mukana. Lisäksi elinajanodotteet ovat kasvaneet merkittävästi uudemmissa laskelmissa, miehillä yli vuodella ja naisilla lähes vuodella, kasvattaen samalla eläkemenoja. Tätä taustaa vasten eläkeuudistusten vaikutus korostuu entisestään.

Kuvio 8. Lakisääteisten eläkemenojen BKT-osuuden muutos EU15-maissa vuosina 2004–2050, prosenttiyksikköä.

Lähde: AWG-raportti (2006).

Itävalta on ainoa vanhoista EU-maista, missä eläkemenojen ennustetaan laskevan nykyisestä. Itävallassa on karsittu varhaiseläkeuotoja, jonka lisäksi eläkemaksujen ja etuuksien välistä yhteyttä on vahvistettu eläkkeen laskentasääntöjä muuttamalla. Vuoden 2003 uudistuksessa aikaa, jolta eläkepalkka määräytyy, pidennettiin asteittain 15 parhaasta vuodesta 40 vuoteen. Lisäksi karttumisprosenttia alennettiin, jonka seurauksena vuonna 2009 vaaditaan nykyisen 40 vuoden sijasta 45 vakuutusvuotta täyden 80 prosentin eläkkeen saavuttamiseksi. Itävallassa heikennettiin myös maksussa olevien eläkkeiden indeksointisääntöä siirtymällä palkkaindeksistä hintaindeksiin vuoden 2006 alusta alkaen.

Italiassa ja Ruotsissa eläkemenojen ennustetaan pysyvän kutakuinkin nykyisellä tasolla. Eläkemenojen kasvua tasoittaa molempien maiden uudet eläkejärjestelmät, joissa lakisääteinen eläke määräytyy maksuperusteisesti. Eläkkeen määrä on lisäksi riippuvainen elinajanodotteen kehityksestä. Italiassa eläkemenojen bruttokansantuoteosuus on kuitenkin selkeästi suurempi kuin Ruotsissa. Tähän vaikuttaa erityisesti näiden kahden maan erilainen väestön ikärakenne. Lisäksi Italiassa eläkemenoja kasvattavat muun muassa uuden eläkejärjestelmän siirtymäsäännökset, jotka ovat huomattavasti pidemmät kuin Ruotsissa. Ruotsissa koko lakisääteinen eläkejärjestelmä on pyritty sitomaan mahdollisimman tiiviisti koko kan-

santalouden kehitykseen. Esimerkiksi eläkkeitä ja niiden indeksikorotuksia pienennetään automaattisesti tasapainoindeksiin (ns. jarrun) avulla, mikäli vanhuuseläkemaksusta saadut tulot eivät yhdessä puskurirahastojen kanssa riitä kattamaan vanhuuseläkemenoja. AWG-raportin laskelmissa tällaista ei ole oletettu tapahtuvan.

Edellisten maiden lisäksi Saksa, Ranska ja Suomi ovat viime aikoina uudistaneet merkittävästi eläkejärjestelmiään. Saksassa vuonna 2004 käyttöön otettu eläkemaksukatto⁸ on pakkottanut eläkemenojen karsimiseen muun muassa indeksitarkistuksista luopumalla. Eläkkeiden tarkistuksiin vaikuttaa lisäksi vuonna 2005 käyttöön otettu kestävyyskerroin (Nachhaltigkeitsfaktor), jonka avulla eläkkeiden tarkistukset sopeutetaan siihen, miten työssäkäyvien määrä suhteessa eläkkeensaajien määrään kehittyi. Ranskassa on puolestaan siirrytty eläkkeiden tarkistuksissa hintaindeksiin. Lisäksi vuoden 2003 eläkeuudistus pidensi vakuutusaikavaatimusta. Vuodesta 2012 alkaen täyden eläkkeen vakuutusaikavaatimusta tarkistetaan viiden vuoden välein elinajanodotteen kehityksen mukaisesti. Vuoteen 2020 mennessä täyteen eläkkeeseen vaaditun vakuutusajan arvellaan nousevan nykyisestä 40 vuodesta lähes 42 vuoteen. Suomessa vuoden 2005 eläkeuudistus toi myös tullessaan elinaikakertoimen, joka suhteuttaa alkavan eläkkeen määrän automaattisesti odotettavissa olevan eliniän muutoksiin. Elinaikakerrointa sovelletaan ensimmäisen kerran vuonna 2010. Suomessa eläkemenojen arvioidaan olevan korkeimmillaan vuonna 2033, jolloin lakisääteiset eläkemenot ovat 14,1 prosenttia bruttokansantuotteesta. Tämän jälkeen menopaine alenee ja vuonna 2050 eläkemenojen ennustetaan olevan 13,7 prosenttia bruttokansantuotteesta.

AWG-raportin mukaan eläkemenot kasvavat EU15-maista eniten Portugalissa. Myös Luxemburgissa ja Espanjassa eläkemenojen kasvu on huomattavaa. Nämä ovat maita, joissa tehdyt uudistukset eivät riitä tasapainottamaan väestön ikääntymisestä aiheutuvia kasvavia eläkemenoja. Portugalissa eläkkeen laskentasääntöjä on muutettu siten, että eläke määräytyy koko työuran ansioiden perusteella. Lisäksi lokakuussa 2006 hyväksyttiin uudistus, jota ei ole huomioitu laskelmissa ja joka pienentää eläkemenoja tulevaisuudessa. Uudistuksen myötä Portugalissa otetaan käyttöön elinaikakerroin, jonka jälkeen eläkkeen määrä on riippuvainen elinajanodotteesta tapahtuvista muutoksista. Uudistus tulee voimaan 2017.

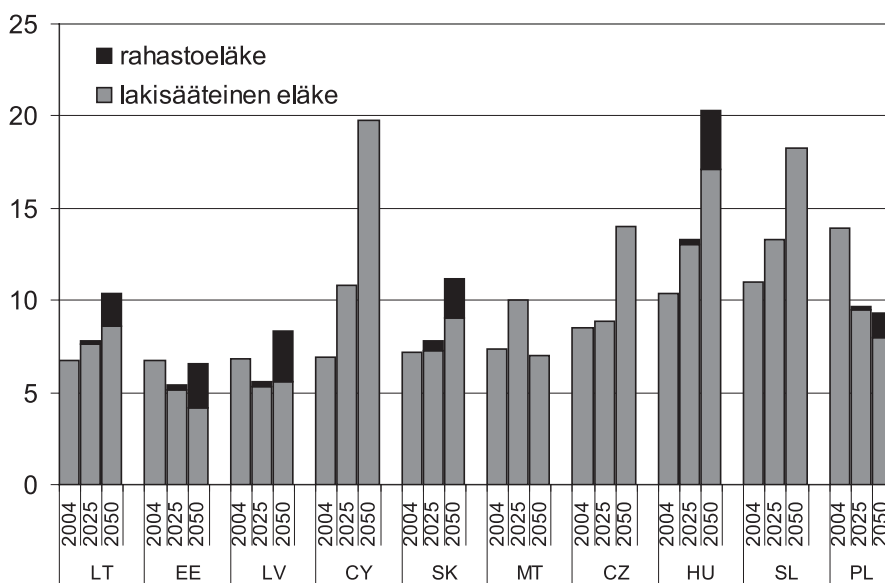
4.1.2 Lakisääteiset eläkemenot EU10-maissa

Lakisääteisten eläkemenojen bruttokansantuoteosuus oli vuonna 2004 alhaisin Baltian maissa, kun taas Sloveniassa ja Puolassa eläkemenot ylittivät vanhojen EU-maiden keskimääräisen tason. Eläkemenojen vähäisyyttä Virossa, Latviassa ja Liettuaissa selittää osaltaan se, että nykyään maksussa olevat vanhuuseläkkeet ovat käytännössä tasaeläkkeitä. Monet eläkeläisistä ovat jääneet eläkkeelle ennen Neuvostoliiton romahdusta aikana, jolloin eläke perustui ainoastaan palvelusajan pituuteen, eikä palkalla ollut niinkään merkitystä

⁸ Saksassa eläkemaksun enimmäismääräksi on sovittu 20 prosenttia palkasta vuoteen 2020 ja 22 prosenttia palkasta vuoteen 2030 mennessä. Vuoden 2007 alusta eläkemaksua korotettiin 19,6 prosentista 19,9 prosenttiin.

eläkkeen suuruuteen. Toisaalta taloudellinen kasvu on ollut useassa EU10-maassa nopeaa, mikä vähentää bruttokansantuotteeseen suhteutettua eläkemenoa. Talouskasvun ennustetaan myös lähivuosikymmeninä jatkuvan vahvempana kuin EU15-maissa keskimäärin. Tämä alentaa myös eläkemenojen BKT-osuuksia. AWG-raportin laskelmissa talouden kasvuvauhdin oletetaan olevan nopeampaa kuin eläkkeiden, koska eläkkeet on sidottu pääosin hintaindeksiin tai ainoastaan osittain palkkaindeksiin.

Kuvio 9. Lakisääteiset eläkemenot ja rahastoeläkemenot suhteessa BKT:hen EU10-maissa vuosina 2004–2050, prosenttia.

Lähde: AWG-raportti (2006).

AWG-raportin ennusteen mukaan lakisääteiset eläkemenot ovat Baltian maissa EU-maiden alhaisimpia myös tulevana vuosikymmeninä. Sen sijaan Sloveniassa, Kyproksella, Unkarissa ja Tshekissä lakisääteiset eläkemenot ylittävät vanhojen jäsenmaiden keskimääräisen tason vuonna 2050. Puolan ennuste sen sijaan näyttää täysin vastakkaista kehityssuuntaa. Puolan eläkemenot olivat EU10-maiden suurimmat vuonna 2004, noin 13,9 prosenttia bruttokansantuotteesta. Vuonna 2050 lakisääteisten eläkemenojen ennustetaan olevan noin 8 prosenttia bruttokansantuotteesta.

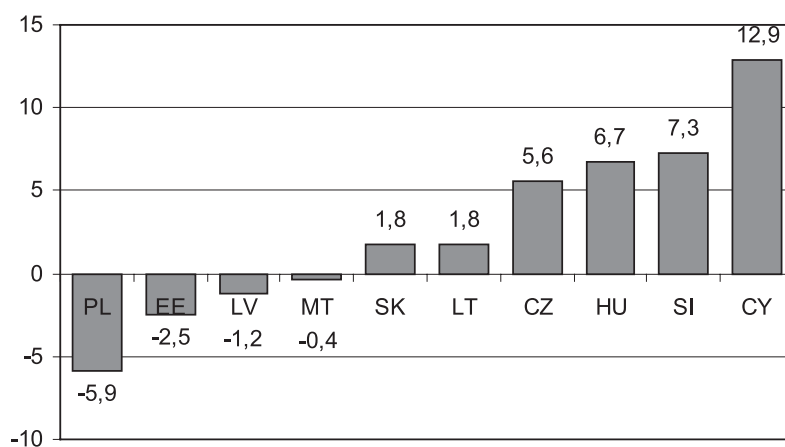
Puola on yhdessä Latvian kanssa tehnyt suurimmat rakenteelliset eläkeuudistukset. Tämä muutos selittää osan arvioidusta eläkemenon vähenemisestä tai hitaasta kasvusta. Molemmissa maissa etuusperusteinen eläkejärjestelmä on kokonaan korvattu maksuperusteisella järjestelmällä. Vanhuuseläke määräytyy samoin kuin Ruotsissa: jakojärjestelmäperiaatteella rahoitettavasta ansaintaeläkkeestä ja täysin rahastoidusta rahastoeläkkeestä. Eläkkeelle siirryttäessä karttunut eläkepääoma jaetaan odotettavissa olevalla elinajalla.

Unkari, Viro, Liettua ja Slovakia ovat myös tehneet rakenteellisia uudistuksia ottaessaan käyttöön maksuperusteiset rahastoeläkkeet, mutta toisin kuin Puolassa ja Latviassa näissä maissa ansaintaeläke määräytyy edelleen etuusperusteisesti. Kypros, Malta, Slovenia ja Tshekki eivät ole vastaavanlaisesti uudistaneet eläkejärjestelmiään.

Lakisääteiset eläkemenot eivät sisällä EU10-maiden osalta rahastoeläkkeiden meno-osuutta. Nämä on luokiteltu niin sanotuksi toisen pilarin eläkejärjestelmiksi, jotka perinteisesti pitävät sisällään työmarkkinaperusteiset eläkejärjestelmät. Rahastoeläkkeiden hallinto on hajautettu yksityisille yhtiöille, mutta niiden tarkastelu ainakin lakisääteisiä eläkemenoja täydentävänä osana on kuitenkin mielekästä, sillä rahastoeläkkeet rahoitetaan lakisääteisistä eläkemaksuista. Lisäksi rahastoeläkejärjestelmiin osallistuminen on pääsääntöisesti säädetty pakolliseksi työssäkäyvän väestön nuoremmille ikäluokille. Lähtövuoden lukuihin tällä ei ole merkitystä, sillä rahastoeläkejärjestelmät on otettu käyttöön vasta joitakin vuosia aiemmin. Sen sijaan ennusteet muuttuvat, mikäli nämä järjestelmät otetaan huomioon. Virossa vuoden 2050 kokonaiseläkemeno olisi kutakuinkin vuoden 2004 tasolla (6,6 prosenttia BKT:sta), Liettuassa 10,4 prosenttia, Latviassa 8,3 prosenttia, Slovakiassa 11,2 prosenttia ja Puolassa 9,3 prosenttia bruttokansantuotteesta. Unkarissa kokonaiseläkemenot nousisivat jopa 20,3 prosenttiin suhteessa BKT:hen.

Unkarissa eläkemenojen kasvua selittää muun muassa eläkkeiden verotuskäytännön muuttaminen; eläkkeet muutetaan veronalaiseksi tuloksi vuodesta 2013 alkaen, jonka seurauksena eläkkeiden bruttotasoa nostetaan, nettoeläkkeiden säilyessä entisen suuruisina. Mikäli katsotaan Unkarin eläkemenoja niin sanotusti nettotasoisena, niin tämä muutos ei vaikuta vielä alkuvuoden lukuihin. Sen sijaan vuonna 2050 lakisääteiset eläkemenot olisivat 14,6 prosenttia BKT:sta ja rahastoeläkemenot 2,7 prosenttia, yhteensä 17,3 prosenttia BKT:sta.

Kuvio 10. Lakisääteisten eläkemenojen BKT-osuuden muutos EU10-maissa vuosina 2004–2050, prosenttiyksikköä.

Lähde: AWG-raportti (2006).

4.2 Eläkkeiden rahoitus EU-maissa

Eläkejärjestelmät eroavat toisistaan paitsi etuuksien ja niiden kattavuuden myös rahoitustavan suhteen. Useimmissa maissa lakisääteiseen sosiaaliturvaan sisältyvät eläkkeet kustannetaan jakojärjestelmäpohjaisesti (pay-as-you-go, PAYG) niin, että kunakin vuonna kerätävät maksutulot käytetään silloin maksettavana oleviin eläkkeisiin. Euroopan maat ovatkin rahoituksellisesti yhä kasvavien haasteiden edessä. Työikäisten määrän vähentymisellä on vaikutusta myös kerättävien eläkemaksujen määriin. AWG-laskelmien mukaan nykyiset maksutulot eivät riitä kattamaan tulevia lakisääteisiä eläkemenoja. Odotettavissa olevien eläkemenojen lisääntyessä ovat monet maat alkaneet kerätä puskurirahastoja menojen kattamiseksi.

4.2.1 Eläkemaksujen kehitys

AWG-raportissa eläkejärjestelmien maksuennusteet on tehty olettaen, että nykyinen maksutaso pysyy ennallaan, ellei sitten ole ollut jo tiedossa selviä päätöksiä maksupolitiikan muuttamisesta. Maksut lakisääteisiin eläkejärjestelmiin sisältävät työntekijöiden ja työnantajien sekä yrittäjien eläkejärjestelmiin maksamat maksut. Kuviossa 11 esitetään arviot lakisääteisten eläkemaksujen suhteesta bruttokansantuotteeseen. Suomen eläkemaksuluvuissa on mukana kaikki yksityisen sektorin maksut ilman valtionosuuksia. Julkisen puolen maksuista ovat mukana kaikki kuntien eläkemaksut, mutta valtion eläkemaksuista vain työntekijöiden maksusuudet.

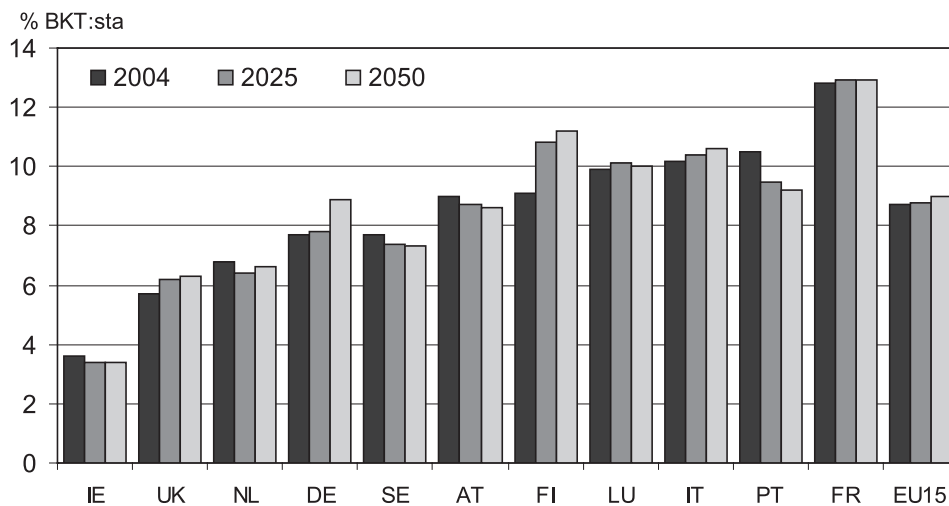
Maiden välinen vertailu AWG-raportin tietojen perusteella on erilaisten rahoitus- ja ilmoittamiskäytäntöjen mukaan mahdotonta. Ensinnäkin Belgian ja Espanjan osalta maksutiedot puuttuvat kokonaan. Näissä maissa eläkemaksu on osa kokonaissosiaalivakuutusmaksua, jolla katetaan kaikki sosiaalivakuutusmenot, eivätkä maat ole eritelleet eläkemaksun osuutta kokonaismaksusta. Portugalin ja Maltan ilmoittamat ja kuviossa esitetyt luvut ovat sen sijaan kokonaissosiaalivakuutusmaksuja.

Toiseksi eläkejärjestelmien rakenne-erot vaikeuttavat tulosten vertailtavuutta. Ranskassa ja Ruotsissa työkyvyttömyyseläkkeet maksetaan sairausvakuutusjärjestelmästä ja näitä maksuja ei ole otettu vertailussa huomioon.

Kolmas maksuihin ja niiden vertailtavuuteen vaikuttava tekijä on valtion tai yleisen verorahoituksen osuus rahoituksessa. Yhteistä EU-maille on se, että useimmissa maissa vähimmäiseläke rahoitetaan yleisin verovaroin, mutta myös ansiosidonnaisia eläkejärjestelmiä tuetaan varsin laajasti yleisistä valtion varoista. Yleisten verovarojen osuus (tai muiden sosiaalivakuutusmaksujen osuus) on melkein kolmasosa menoista Saksassa, Italiassa, Itävallassa ja Ruotsissa. Puolassa julkinen tuki on yli 40 prosenttia eläkejärjestelmän menoista. Nämä valtionosuudet eivät tule esille laskelmissa, eivätkä näy kuvioissa (kuviot 11 ja 12). Vastaavasti Tanskan luvut puuttuvat kokonaan, koska lakisääteinen eläke kustannetaan käytännöllisesti katsoen verovaroin. Luxemburgissa ja Maltalla työntekijät, työnantajat

ja valtio maksavat kukin kolmanneksen eläkemaksuista ja tämä valtion maksuosuus on mukana kokonaiseläkemaksussa.

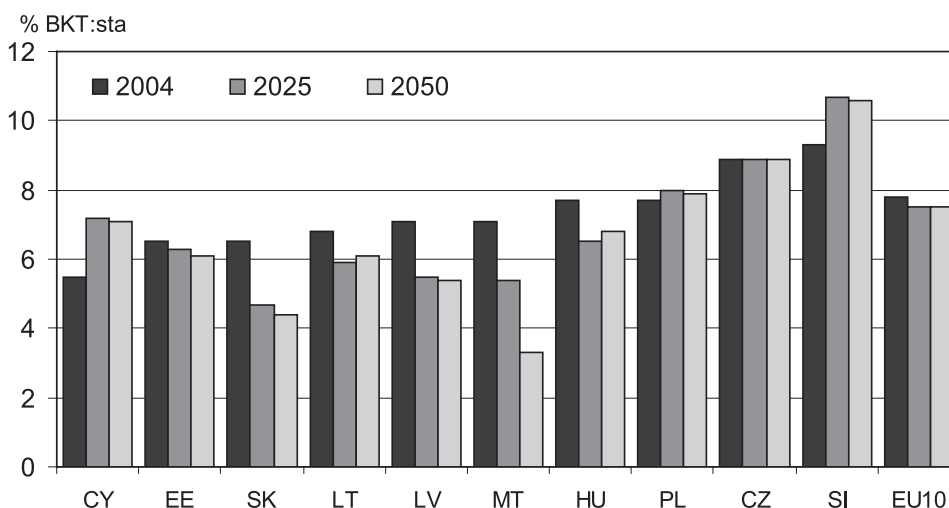
Kuvio 11. Lakisääteiset eläkemaksut suhteessa BKT:hen EU15-maissa vuosina 2004, 2025 ja 2050.

Raportissa ei ollut tietoja Belgian, Tanskan, Kreikan ja Espanjan osalta. Portugalin osalta tieto sisältää kokonais-sosiaaliturvamaksut.

Lähde: AWG-raportti (2006).

Kuvio 12. Lakisääteiset eläkemaksut suhteessa BKT:hen EU10-maissa vuosina 2004, 2025 ja 2050.

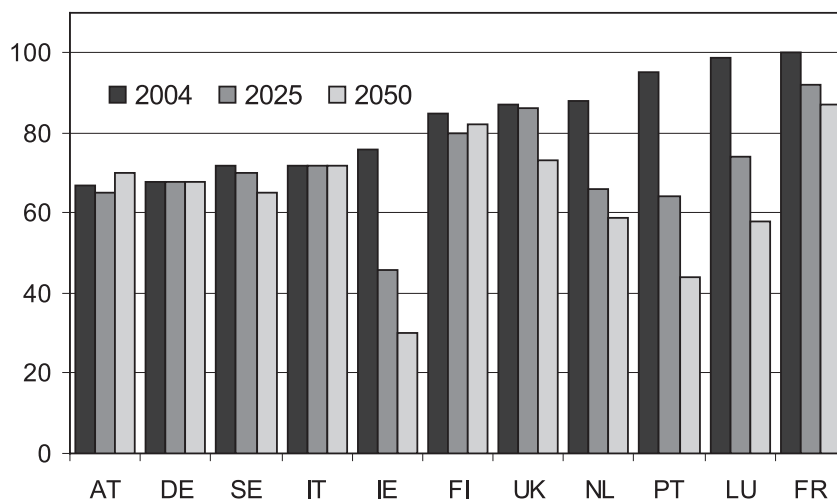
Maltan osalta tieto sisältää kokonaissosiaaliturvamaksut.

Lähde: AWG-raportti (2006).

Niissä uusissa jäsenmaissa, jotka ovat jo osittain siirtyneet jakoperusteisista sosiaaliturvajärjestelmistä yksityisiin rahastoihin järjestelmiin, on ennustettavissa maksutulojen laskua tulevaisuudessa. Niin muodoin siis lisääntyvä osa kokonaismaksusta ohjautuu yksityisiin järjestelmiin Virossa, Latviassa, Liettuassa, Unkarissa ja Slovakiassa. Maltalla maksutulojen laskusuuntaa selittää maksukaton perustan sitominen hintaindeksiin.

Eri maiden välillä on suuria eroja sen suhteen, miten laajasti maksutulot kattavat eläkemeno. Vuonna 2004 kerätyillä maksuilla pystyttiin rahoittamaan EU25-maissa keskimäärin noin 80 prosenttia lakisääteisten eläkkeiden kustannuksista. Vuoteen 2050 mennessä tämän suhteen ennustetaan laskevan noin 72 prosenttiin. EU15-maissa eläkemaksuilla kerättävän rahoituksen osuus on AWG-raportin mukaan sama kuin EU25-maissa vuosina 2004 ja 2050. EU15 ja EU10-maiden välillä on huomattavia eroja. EU15-maissa kerättävien maksujen osuus vähenee tasaisesti ajan myötä, kun se EU10-maissa sitä vastoin kasvaa; vuonna 2004 eläkemaksuilla kerättävän rahoituksen osuus oli EU10-maissa 72 prosenttia josta se nousee noin 83 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä. Tämän jälkeen suunta vaihtuu laskevaksi ja maksujen osuus on vuonna 2050 noin 67 prosenttia. Suomella vastaavat luvut ovat 85 prosenttia (2004) ja 82 prosenttia (2050). Suomen luvuista tosin puuttuvat valtion osuudet ja valtion työnantajan maksuosuus, mikä ei anna oikeaa kokonaiskuvaa vertailtaessa maksujen ja eläkemenojen suhdetta.

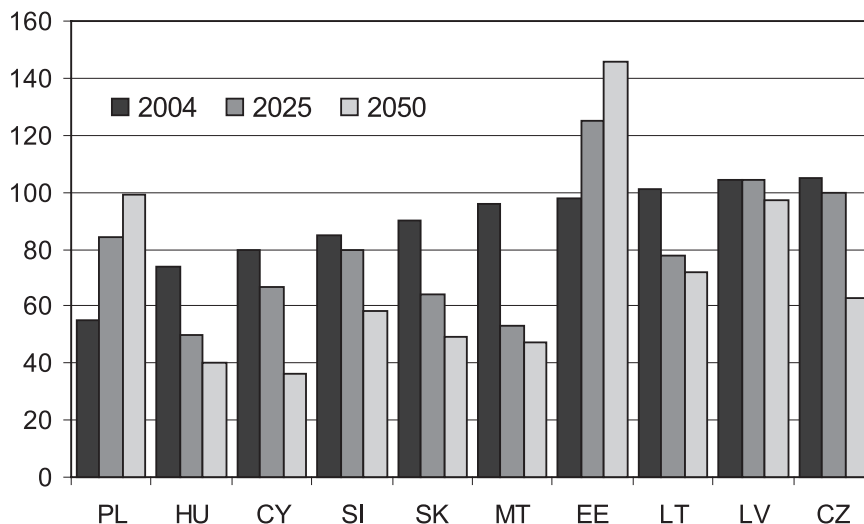
Kuvio 13. Lakisääteisten eläkemaksujen osuus eläkkeiden rahoituksesta EU15-maissa, prosenttia.

Raportissa ei ollut tietoja Belgian, Tanskan, Kreikan ja Espanjan osalta. Portugalin osalta tieto sisältää kokonais-sosiaaliturvamaksut.

Lähde: AWG-raportti (2006).

Kuvio 14. Lakisääteisten eläkemaksujen osuus eläkkeiden rahoituksesta EU10-maissa, prosenttia.

Maltan osalta tieto sisältää kokonaissosiaaliturvamaksut.
Lähde: AWG-raportti (2006).

Lisärahoitustarpeet – esimerkiksi valtiolta – tulevat AWG-raportin mukaan selvästi kasvamaan useimmissa maissa. Ennustejakson loppua kohti lisärahoitustarpeen arvioidaan kasvavan noin kolmannekseen Tshekissä ja Liettuassa, ja jopa sitäkin suuremmaksi Irlannissa, Unkarissa, Luxemburgissa, Maltalla, Alankomaissa, Portugalissa, Sloveniassa ja Slovakiassa. Sitä vastoin eläkkeiden rahoitustilanteen Puolassa arvioidaan tasapainottuvan.

EU10-maissa rahastoeläkejärjestelmien käyttöönotto on aiheuttanut ja aiheuttaa vielä tulevina vuosikymmeninä rahoitusvajetta jakojärjestelmäperiaatteella toimiville eläkejärjestelmille, kun lakisääteiset eläkemaksut on Viroa lukuun ottamatta säilytetty muuttumattomina ja osa nykyisten eläkkeiden maksuun tarkoitetuista varoista siirretään yksilöllisille eläketileille. Virossakin työnantajalta perittävä maksuosuus (4 % palkasta) on pois nykyisten eläkkeiden maksuun tarkoitetuista varoista, mutta vakuutetuilta perittävä erillinen rahastoeläkemaksu (2 % palkoista) tuo rahastoeläkejärjestelmään lisämaksutuloja järjestelmän keskinäisten rahansiirtojen lisäksi. AWG-raportin mukaan Viron lakisääteisen eläkejärjestelmän maksut ylittävät lähivuosikymmeninä lakisääteiset eläkemenot.

Jäsenmaiden vaihtoehdot lisääntyvien eläkemenojen ja pienenevien maksutulojen paineessa ovat lähinnä maksujen korottaminen, eläkkeiden leikkaaminen tai valtion rahoitusosuuden lisääminen. Niissä jäsenmaissa, joissa eläkevaroja on kerätty jo kauemmin, voidaan hyödyntää rahastojen tuottoja. Suomi esimerkiksi pystyy hoitamaan osan lisärahoitustarpeestaan eläkerahastojen sijoitustuotoilla.

4.2.2 Eläkevarat

Puskurirahastojen rakentaminen vuosituhannen vaihteen molemmin puolin on ollut näkyvä piirre EU15-maiden valmistautumisessa kasvavien eläkemenojen rahoittamiseen. Viime aikoina lakisääteisiä eläkerahastoja on perustettu Belgiaan, Alankomaihin, Espanjaan, Kreikkaan, Portugaliin, Ranskaan ja Irlantiin. Näiden maiden rahastot ovat kuitenkin kehityksen alkuvaiheissa ja kertyneet varat ovat vielä melko rajalliset.

Sen sijaan Suomessa, Ruotsissa, Luxemburgissa ja Tanskassa rahastoja on kerrytetty jo pidemmän aikaa. Suomen lakisääteinen eläkejärjestelmä on osittain rahastoiva ja yksityisen sektorin eläkevaroja on rahastoitu osittain jo järjestelmän voimaantulosta asti. Toista ääripäätä edustavat Britannia, Italia, Itävalta ja Saksa, joissa lakisääteisiä eläkkeitä ei käytännössä ole rahastoitu lainkaan ja lakisääteinen eläkejärjestelmä perustuu täten täysin jakojärjestelmärahoitukseen

Lakisääteiset työeläkerahastot olivat Suomessa vuonna 2004 yhteensä noin 59 prosenttia bruttokansantuotteesta ja suhteessa bruttokansantuotteeseen EU:n suurimmat. Muissa vanhoissa EU-maissa seuraavaksi suurimmat lakisääteiset eläkerahastot ovat Luxemburgissa, Ruotsissa ja Tanskassa eli maissa, joissa eläkerahastoja on kartutettu jo pidemmän aikaa.

EU10-maista Kyproksella on 1980-luvulta lähtien kerätty maksuja enemmän kuin mitä vuosittaiset eläkemenot edellyttävät. Kyproksen väestön ikärakennekin on vielä edullinen, vanhushuoltosuhte 17,5 prosenttia (2004) on selvästi alle EU-maiden keskimääräisen tason. Tämä on mahdollistanut melko huomattavan eläkerahaston keräämisen, jonka arvo oli noin 40 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 2004. Vuoden 2004 lopussa rahasto olisi riittänyt kattamaan noin 8,5 kertaa kyseisen vuoden eläkemenon. Vanhushuoltosuhteen ennustetaan kuitenkin nousevan 43,2 prosenttiin vuoteen 2050 mennessä ja eläkemenojen kasvavan vastaavasti lähes 20 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Laskelmien mukaan puskurirahasto alkaa pienentyä vuoden 2015 jälkeen ja on käytetty loppuun vuoteen 2050 mennessä.

Rahastointitekniikoissa eri maiden välillä on eroja. Monissa maissa rahastot ovat Kyproksen kaltaisia väliaikaisia puskurirahastoja, joilla ainoastaan tasoitetaan tulevaa eläkemenuhuippua. Näihin puskurirahastoihin kootaan valtion talouden ylijäämää tai siirretään ennalta määrätty prosenttiosuus bruttokansantuotteesta. Esimerkiksi Irlannissa rahastoon siirretään vuosittain yksi prosentti bruttokansantuotteesta. Suomessa julkisen sektorin eläkkeitä (VaEL ja KuEL) varten kerätään rahaa vastaavalla puskurirahastoperiaatteella. Yksityisen sektorin eläkejärjestelmä on puolestaan alusta asti rakennettu osittain rahastoivalle periaatteelle eli rahastointi on kiinteä osa eläkejärjestelmän rahoitustekniikkaa. Suomen osittain rahastoiva lakisääteinen eläkejärjestelmä poikkeaa muiden EU-maiden eläkejärjestelmistä erityisesti tämän piirteen takia. Yksityisen sektorin työeläkemaksuista (TyEL) noin neljännes rahastoidaan ja loput käytetään maksussa olevien eläkkeiden kustantamiseen.

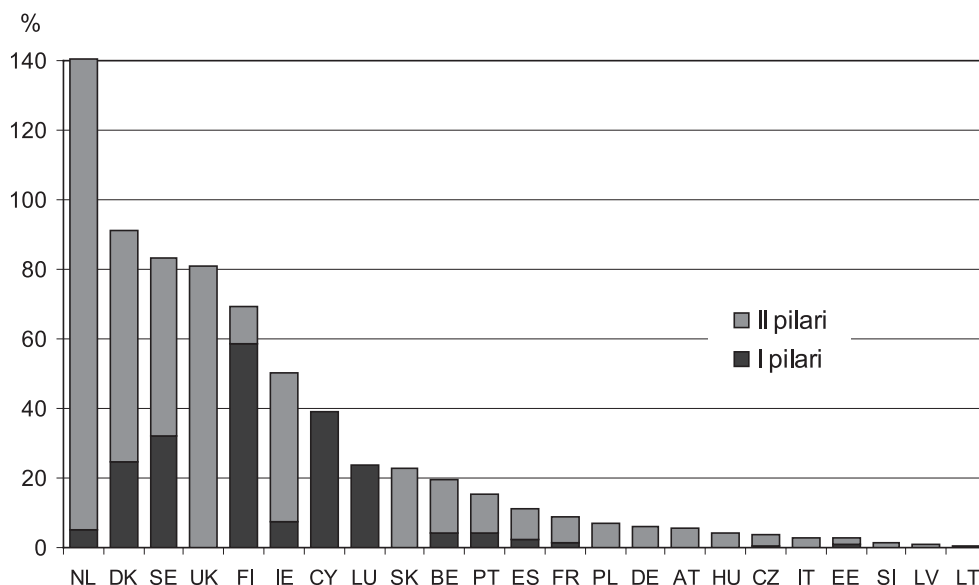
Rahastoja ei myöskään välttämättä käytetä kaikkien lakisääteisten eläkkeiden rahoittamiseen. Esimerkiksi Luxemburgissa rahastoja käytetään yksityisen sektorin ansiosidonnaisen eläkejärjestelmän rahoittamiseen, kun taas Ruotsissa rahastolla rahoitetaan vain vanhuuseläkkeitä.

Ruotsissa puskurirahastoa kerrytettiin vanhan, yleisen lisäeläkejärjestelmän (ATP) alkuaikoina siten, että alussa kerättiin suurempia vakuutusmaksuja kuin mitä tarvittiin silloisten eläkkeiden rahoittamiseen. Kertyneet ylimääräiset varat rahastoitiin yleiseen eläkerahastoon (AP-fonden⁹). Rahastosta maksettiin vanhuus-, työkyvyttömyys- ja perhe-eläkkeitä. Sen sijaan uudessa eläkejärjestelmässä AP-rahasto toimii vain työeläkejärjestelmästä maksettavien vanhuuseläkkeiden (ansaintaeläkkeiden) puskurirahastona. Tämän lisäksi rahastoidaan kiinteä osa vanhuuseläkemaksusta (rahastoeläkeosa) yksityisille eläketileille. Nämä varat on hajautettu reiluun 700 rahastoon, jotka ovat vakuutetun itsensä valittavissa. Rahastoeläkkeitä varten sijoitettuja varoja ei lasketa mukaan puskurirahastoon. Rahastoeläkkeiden varat on sisällytetty lakisääteisiin eläkevaroihin kuviossa 15.

Kuvioon 15 on lakisääteisten eläkerahastojen lisäksi koottu tietoja niin sanotun toisen pilarin järjestelmissä olevista eläkevaroista. Toista pilaria koskevien kattavien tilastotietojen saanti on ongelmallista tilastotietojen hajanaisuuden ja ylipäänsä tilastoinnin puutteellisuuden takia. Lisäksi määritelmät siitä, mitkä vakuutus- tai säästömuodot on sisällytetty toiseen tai kolmanteen pilariin, vaihtelevat huomattavasti jäsenvaltiosta toiseen. Kun tietoja on vielä jouduttu yhdistelemään useasta eri lähteestä vertailutiedon saamiseksi, on selvää, että luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia.

AWG-raportin tiedot kunkin maan eläkevaroista ovat hyvinkin puutteelliset. Tieto toisen pilarin eläkevaroista puuttuu joko kokonaan tai sitten huomioon on otettu vain osa maan eläkejärjestelmien varallisuudesta. Esimerkiksi Ruotsin osalta AWG-raportti sisältää vain maksuperusteiset eläkejärjestelmät. Maassa on kuitenkin kattavat etuusperusteiset lisäeläkejärjestelmät. Kuvioon 15 AWG-raportin tietoja on täydennetty EFRP:n (2005) (European Federation for Retirement Provision) ja OECD:n (2005) tilastotiedoin. Kirjanpidolliset varaukset on jätetty tarkastelun ulkopuolelle. Kirjanpidollisilla varauksilla on huomattava merkitys erityisesti Saksan lisäeläkejärjestelyissä. EFRP:n tietojen mukaan kirjanpidolliset varaukset olivat Saksassa noin 11 prosenttia suhteessa BKT:hen vuonna 2005.

⁹ AP-puskurirahaston muodostaa viisi rahastoa: 1.–4. ja 6. AP-rahasto. Kuitenkaan 6. AP-rahastoon ei ohjata maksuja eikä siitä makseta eläkkeitä. Muutoin vanhuuseläkemaksut jakautuvat siten, että kukin rahasto (AP1-AP4) saa neljänneksen osuuden maksutulosta ja ne myös rahoittavat neljänneksen menoista. Lisäksi Ruotsin eläkejärjestelmään kuuluu olennaisena osana rahastoeläkkeitä hallinnoiva valtiollinen 7. AP-rahasto, joka ei kuulu puskurirahastoon.

Kuvio 15. Eläkevarojen (I ja II pilari) osuus BKT:sta EU-maissa 2004.

Suomen osalta kuvion tietoihin on lisätty Valtion eläkerahaston, VER:n osuus (6,6 prosenttiyksikköä), joka puuttui AWG-raportista. Kreikan ja Maltaan osalta tietoja ei saatavissa.
Lähde: AWG-raportti (2006); EFRP (2005); OECD (2005).

AWG-raportin ennusteiden mukaan useimmat vararahastot kuluvat loppuun ennen ennustejakson loppua (vuosi 2050), lukuun ottamatta Irlantia, Viroa, Ruotsia ja Suomea. Irlannissa lakisääteisiä eläkerahastoja ennustetaan olevan 21,9 prosenttia, Virossa 40,2 prosenttia, Ruotsissa 44,4 prosenttia ja Suomessa 72,9 prosenttia vuonna 2050. Arvioidut varat perustuvat rahastoihin tuleviin arvioituihin maksuvirtoihin ja rahastosta maksettaviin eläkkeisiin. Vuosittainen reaalkorkotuotto on kolme prosenttia koko ennusteaikana.

Kuten edellä on esitetty, monessa maassa ei juurikaan ehditä kovin mittavia eläkevarantoja kerryttämään. Periaatteessa rahastointi voi olla ratkaisu ohimenevään väestön ikääntymisen ongelmaan. Sen sijaan seuraukset elinajanodotteen pysyvästä kasvusta edellyttävät monipuolisempia ja kestävämpiä ratkaisuja, joilla tasapainotetaan työssäoloajan ja eläkkeellä oloajan välistä suhdetta. Tämä vaatii pidempää työuraa, ja sitä on monissa maissa edistetty sitomalla eläkemaksut ja eläke-etuudet entistä kiinteämmin yhteen. Lisäksi eläke-etuuksia on suhteutettu enenevässä määrin muuttuvaan elinajan odotteeseen; näin on tehty esimerkiksi Suomessa, Ranskassa, Ruotsissa ja Italiassa. Kyseisissä maissa vakuutetuilla on mahdollisuus säilyttää riittävä eläketaso eläkkeelle siirtymistä lykkäämällä. Näissä elinäkakerroin vaikuttaa suoraan vakuutetulle kertyneen eläkepääoman suuruuteen. Saksassa puolestaan elinajanodotteen huomioivalla kestävyyskertoimella (Nachhaltigkeitsfaktor) vaikutetaan indeksointimenettelyn kautta eläkkeiden tasoon.

Jäsenvaltioiden lakisääteisissä eläkejärjestelmissään kohtaaman haasteen suuruus vaihtelee maittain. Tämä johtuu monesta tekijästä, kuten erilaisista eläkejärjestelmien rakenteista, toteutettujen uudistusten voimakkuudesta ja luonteesta, julkisen talouden kokonaistilantees-

ta ja tulevien väestömuutosten koosta ja ajoituksesta. Euroopan komissio ja neuvosto ovat luokitelleet jäsenmaat seuraavasti lakisääteisten eläkejärjestelmien taloudellisen kestävyysmukaan (ks. taulukko 5). Luokitus ei ole kokonaisarvio maan eläkejärjestelmästä, sillä esimerkiksi eläkkeiden riittävyys jää tarkastelun ulkopuolelle.

Taulukko 7. Eläkkeiden rahoituksen kestävyys EU25-maissa.

"No Major challenges" SE, UK EE, LV	"Moderate challenges" FI, DK, DE, IT, FR, IR, NL, AT LT, SK
"Important pressures" BE PL, MT	"Significant challenges" ES, PT, EL, LU CZ, CY, SL, HU

Lähde: European Commission 2006d.

Britannian, Ruotsin, Viron ja Latvian eläkejärjestelmien katsotaan varautuneen parhaiten väestön ikääntymiseen. Britanniassa eläkejärjestelmän rakenne on jo syynä siihen, että maan lakisääteinen eläkejärjestelmä ei kohtaa erityisen suuria haasteita eläkejärjestelmän rahoituksen suhteen. Britannian suurimmat haasteet koskevat taulukon ulkopuolelle jääviä tekijöitä. Näitä ovat eläkkeiden riittävyyden lisäksi erityisesti etuusperusteisten lisäeläkejärjestelmien rahoituksen kestävyys. Ruotsin eläkejärjestelmän kokonaisuudistusta on puolestaan useissa eri yhteyksissä pidetty malliesimerkinä eläkejärjestelmän valmistautumisesta väestön ikääntymiseen. Maksuperusteisuus, sen lisääminen ja riskin siirtäminen yksilötasolle ovat keskeisiä piirteitä tämän ryhmän maille. Nämä samat elementit sopivat kuvaamaan erityisesti Latvian eläkejärjestelmää, mutta myös Viron järjestelmää.

Suomi sijoittuu toiseen ryhmään eli maihin, joiden kohtaamat haasteet ovat komission luokittelun mukaan kohtalaisia tai hallittavissa olevia. Kaikissa tämän ryhmän maissa on tehty uudistuksia, jotka kannustavat työuran pidentämiseen ja myöhemmin eläkkeelle siirtymiseen.

Sen sijaan kolmannen ja eritoten neljännen ryhmän muodostavat maat, joissa eläkeuudistuksilla, mikäli niitä on tehty, ei toistaiseksi ole pystytty riittävästi vastaamaan ikääntymisestä aiheutuviin kustannuksiin. Eläkemenot ovat monissa näistä maista huomattavassa kasvussa (ks. 4.1). Lisäksi osassa näistä maista (Tšekki, Kreikka, Kypros, Unkari, Portugali ja Slovenia) erityisesti julkisen talouden tila on komission mielestä heikko ja maat kuuluvat niin sanottuihin suuren riskin maihin (ks. 4).

Puolan osalta luokittelu näyttää ristiriitaiselta, kun ottaa huomioon, että maassa 1990-luvun lopussa tehty rakenteellinen eläkeuudistus leikkaa merkittävästi eläkemenoja ja maa vielä luokitellaan matalan riskin maihin julkisen talouden rahoitusaseman suhteen. Komission mukaan kovimmat paineet kohdistuvat Puolan maatalousyrittäjien eläkejärjestelmän ja työkyvyttömyyseläkejärjestelmän taloudelliseen kestävyYTEEN, jotka jäivät eläkeuudistuksen ulkopuolelle.

5 Eläkkeiden tason kehitys vuoteen 2050

Eläkejärjestelmiin tehdyt uudistukset heijastuvat luonnollisesti maksettavien eläkkeiden tasoon. Uudistukset tulevat usein asteittain voimaan, ja eläkeuudistusten merkitys maksettaviin eläkkeisiin on nähtävissä vasta pidemmällä aikaperiodilla tarkasteltuna. Seuraavassa vertaillaan kahden eri mittarin avulla kuinka paljon eri maiden eläkkeiden ennakoitaan muuttuvan vuoteen 2050 mennessä.

5.1 Keskimääräinen lakisääteinen eläke suhteessa työntekijän tuottavuuteen

AWG-raportissa lakisääteisten eläkkeiden kehitystä kuvataan vertaamalla maan keskimääräistä lakisääteistä eläkettä suhteessa työntekijän tuottavuuteen. Työntekijän tuottavuus on saatu jakamalla maan bruttokansantuote kyseisen vuoden työllisten lukumäärällä. Keskimääräiset lakisääteiset eläkkeet kunkin maan osalta on esitetty liitteessä 4.

Kyseinen indikaattori ei siis mittaa eläkkeen tasoa suhteessa yksittäisen henkilön palkkaan tai maan keskimääräiseen palkkaan, eikä se tästä syystä ole varsinainen korvausastetta kuvaava indikaattori. Mittari kuvaa miten maksussa olevat eläkkeet kehittyvät ajassa eli lähinnä indeksitason muutoksia. Sen lisäksi siihen vaikuttaa väestöryhmien rakenteiden muutokset ja ylipäänsä eläkejärjestelmien ”kypsyminen”. Eläkejärjestelmät tulevat AWG-raportin ennustejakson aikana täysin voimaan, ja vakuutettu on täten voinut saada täyden työuran pituiselta ajalta eläkekarttumaa. Tällä ilmiöllä on etuustasoa korottava vaikutus.

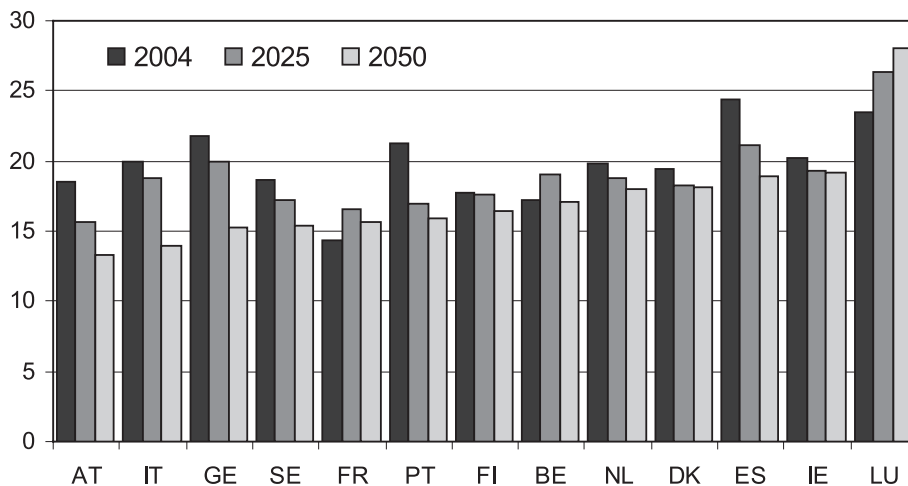
Seuraavassa on esimerkki Suomen toimittamista luvuista.

Esimerkki Suomen etuustason laskennasta

Suomi on ilmoittanut työntekijän keskimääräiseksi tuottavuudeksi 62 700 euroa vuonna 2004 ja keskimääräiseksi lakisääteiseksi eläkkeeksi 12 500 euroa. Jakamalla nämä saadaan lakisääteisen eläkkeen etuustasoksi 19,9 prosenttia.

Laskelmat osoittavat eläkkeiden tason alenemista lähes kaikissa maissa. EU15-maiden keskimääräinen etuustaso laskee viisi prosenttiyksikköä 22,6 prosentista 17,6 prosenttiin vuosien 2004–2050 aikana. Ainoastaan Irlannissa ja Luxemburgissa etuustaso on vuonna 2050 korkeammalla kuin vuonna 2004. Irlannissa lakisääteinen eläketaso on korkeimmillaan vuonna 2025. Espanjan etuustaso useimmista muista maista poiketen kasvaa vuoteen 2030 saakka, jonka jälkeen se alkaa vähentyä hieman alle nykyisen tason. Suomi sijoittuu tällä indikaattorilla tarkasteltuna EU15-maiden keskitasolle. Ruotsin osalta on huomionarvoista havaita etuustason nopea lasku.

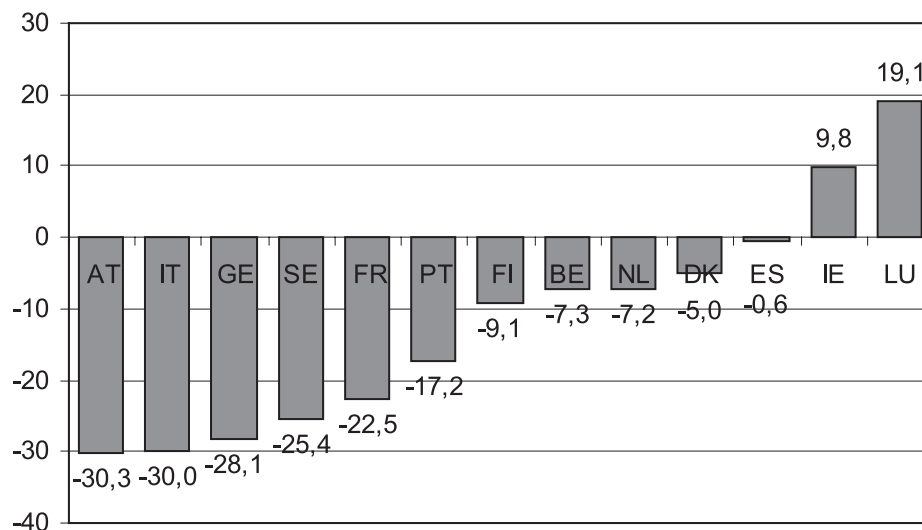
Kuvio 16. Keskimääräinen lakisääteinen eläke suhteessa työntekijän tuotokseen EU15-maissa, prosenttia.

Britannia ja Kreikka eivät ilmoittaneet ennustelaskelmia etuustasostaan, joten niitä ei ole otettu myöskään mukaan laskelmiin.

Lähde: AWG-raportti (2006).

Kuvio 17. Keskimääräisen lakisääteisen eläketason suhteellinen muutos EU15-maissa vuosina 2004–2050, prosenttia.

Lähde: AWG-raportti (2006).

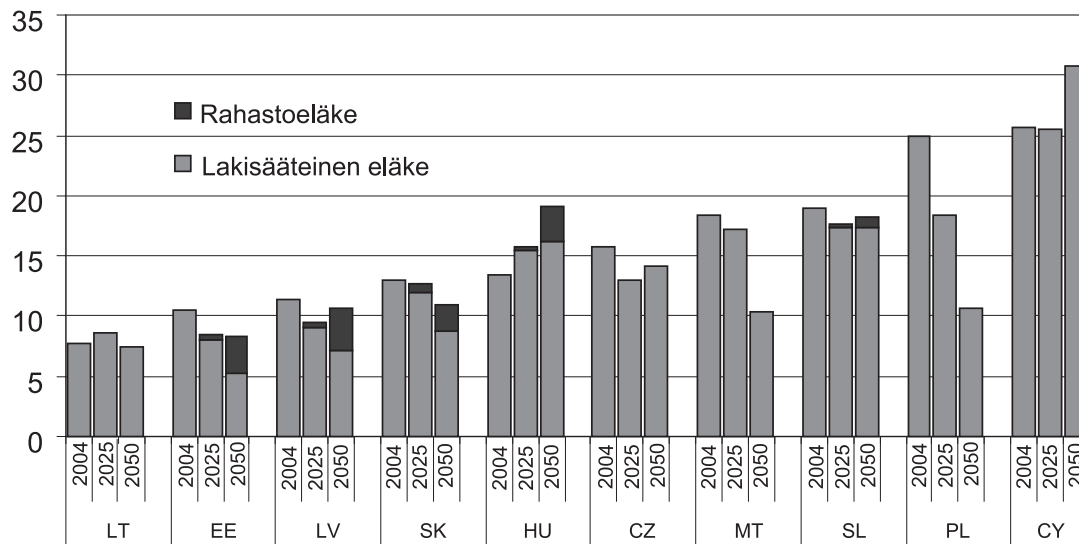
Maissa, joissa eläkkeen määrä on riippuvainen elinajanodotteen kehityksestä, on havaittavissa etuustason laskua (Italia, Saksa, Ruotsi, Ranska, Suomi). Lisäksi kuten edellä todettiin, eläkkeiden suhteellinen aleneminen heijastaa indeksiturvan muutoksia. Yhä useam-

massa maassa maksussa olevia eläkkeitä ei koroteta samaan tahtiin kuin palkkoja, vaan niihin sovelletaan pääosin hintaindeksiä tai hinta- ja palkkaindeksin erilaisia yhdistelmiä. Esimerkiksi Suomessa työeläkkeiden tarkistuksessa hintaindeksin osuus on 80 prosenttia ja palkkaindeksin 20 prosenttia. Kansaneläkkeitä tarkistetaan puolestaan hintaindeksin mukaan. Italiassa, Itävallassa ja Ranskassa on hiljattain siirrytty kokonaan hintaindeksointiin. Saksassa kestävyyskertoimen¹⁰ (Nachhaltigkeitsfaktor) käyttö osana indeksointia pienentää eläkkeiden tarkistuksia vastaavasti kuin hintaindeksointi joissain muissa maissa. Ruotsissa puolestaan eläkejärjestelmän taloudellista tilaa osoittava tasapainoindeksi jarruttaa tarvittaessa ansaintaeläkkeiden indeksikorotuksia. Ruotsin osalta laskelmat heijastavat pikemminkin eliniän pitenemisestä aiheutuvaa muutosta kuin indeksiturvasta aiheutuvia muutoksia. AWG-laskelmissa Ruotsin eläkejärjestelmän on oletettu pysyvän ylijäämäisenä ja ansaintaeläkkeet on täten indeksoitu niiden tarkistuksessa normaalistikin käytettävän tuloindeksin mukaan. Ruotsin laskelmissa myös takuueläkkeet seuraavat ansiokehitystä vuodesta 2009 alkaen, vaikka todellisuudessa takuueläkkeet seuraavat hintatason muutosta.

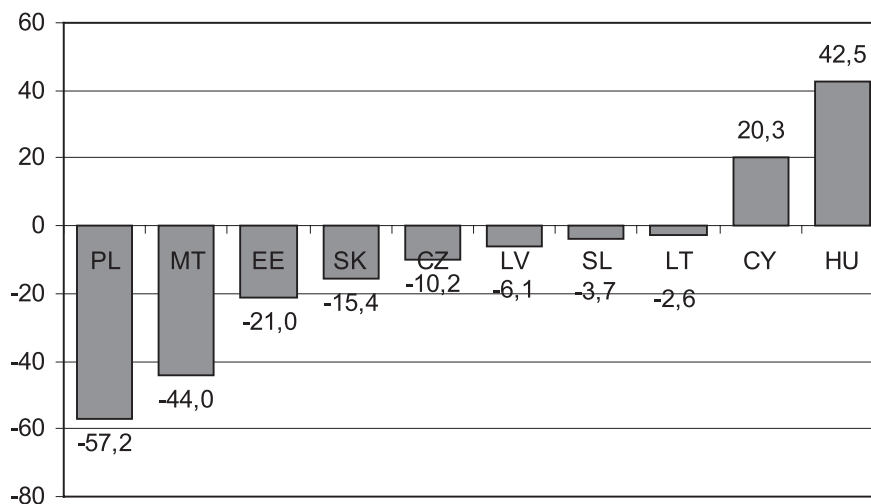
Suuret lisäykset Irlannin ja Luxemburgin eläkkeiden tasossa heijastavat väestörakenteen muutoksen lisäksi eläkejärjestelmien kypsymistä, kun yhä useammat eläkeläiset ovat olleet töissä täyden työuran. Luxemburgin eläkejärjestelmä on toistaiseksi säilynyt melko muuttumattomana. Irlannin tuloksia selittää lisäksi erityisesti se, että laskelmissa on käytetty ansioindeksiä. Tämän takana on Irlannin hallituksen asettama tavoite siitä, että lakisääteinen vanhuuseläke on 34 prosenttia teollisuuden keskipalkasta ja tämä edellyttää eläkkeiden tarkistuksia maan palkkakehitys huomioon ottaen.

Eläkkeiden tason alenemiseen vaikuttavat lisäksi eläkejärjestelmien rakenteelliset muutokset, joiden seurauksena lakisääteisten eläkkeiden osuus lopullisesta eläketurvasta vähenee. Tämä näkyy erityisesti EU10-maissa, joissa osa jakojärjestelmäperusteisesta lakisääteisestä eläketurvasta on korvattu täysin rahastoiduilla yksityisillä rahastoeläketileillä. Nämä muodostavat niin sanotun toisen pilarin maiden kokonaiseläkejärjestelmän luokituksessa (ks. kuvio 18). Puolan rahastoeläkkeen osuutta ei ole huomioitu kuviossa 18.

¹⁰ Kestävyyskerroin otettiin käyttöön 1.7.2005, ja se sitoo eläkkeiden korotukset siihen, miten työsäkävien määrä suhteessa eläkeläisten määrään kehittyy.

Kuvio 18. Keskimääräinen lakisääteinen eläke suhteessa työntekijän tuottavuuteen EU10-maissa, prosenttia.

Lähde: AWG-raportti (2006).

Kuvio 19. Keskimääräisen lakisääteisen eläketason suhteellinen muutos (sis. rahastoeläkkeet) EU10-maissa vuosina 2004–2050, prosenttia.

Lähde: AWG-raportti (2006).

Rakenteellisten muutosten lisäksi eläkkeiden hintaindeksointi selittää EU10-maiden etuustason alenemista. Puolassa eläketason aleneminen on pitkälti näiden kahden tekijän summa. Eläkkeiden hintaindeksoinnin vaikutus näkyy selkeimmin Maltan eläketason kehityksessä. EU10-maissa erityisesti palkkojen ja talouden viimeaikainen erittäin nopea kasvu aiheuttaa

sen, että nyt maksettavat tai maksuun tulevat eläkkeet jäävät huomattavasti heikommiksi, kun eläkkeiden tarkistukset on sidottu kokonaan tai osittain hintaindeksiin. Ainoastaan Sloveniassa eläkkeet on sidottu palkkaindeksiin.

Unkarissa ja Kyproksella lakisääteisen eläketason oletetaan nousevan. Unkarissa eläkkeet tulevat verollisiksi vuodesta 2013 alkaen, mikä kasvattaa bruttoeläkkeiden määrää, mutta ei kuitenkaan maksettavia nettoeläkkeitä. Kyproksen tason nousu selittyy sen sijaan eläkejärjestelmän kypsymisellä.

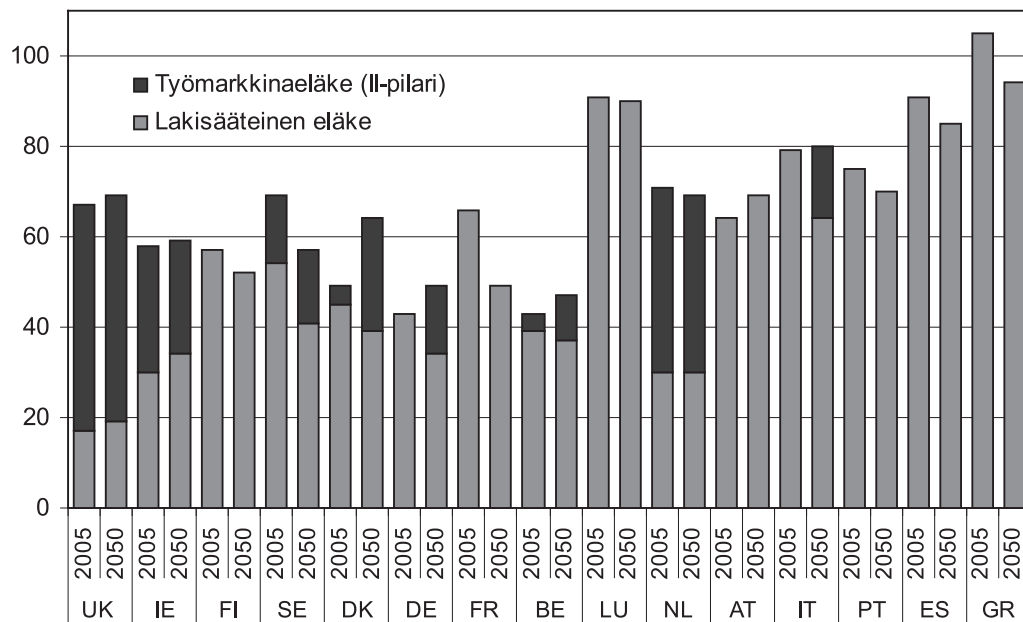
5.2 Teoreettiset korvaustasolaskelmat

Korvaustasolaskelmat ovat toinen, joskin yleisempi tapa verrata eläkkeiden korvaavuutta eri maiden kesken. EU:n sosiaalipoliittisen komitean alatyöryhmä on vertaillut eläkeuudistusten vaikutuksia eläketasoon hypoteettisten esimerkkilaskelmien avulla. Laskelmat sisältävät useita erilaisia esimerkkityyppejä (ks. tarkemmin ISG 2006). Seuraavassa on esitetty esimerkkilaskelma kansainvälisissä vertailuissa usein käytetystä perustyyppistä eli keskipalkkaisen palkansaajan eläketasosta. Palkkatason lisäksi keskeisimpinä oletuksina on 40 vuoden työura ja henkilön siirtyminen vanhuuseläkkeelle 65-vuotiaana.

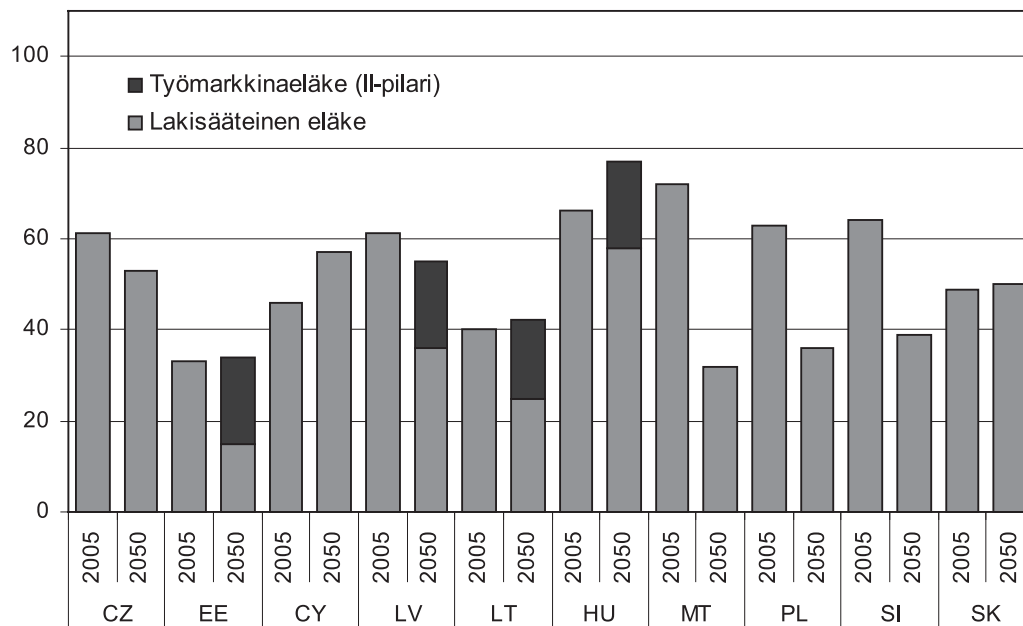
Laskelmat ovat täysin teoreettisia, eivätkä kuvaa sitä, mikä on maassa asuvien eläkeläisten todellinen eläke- tai toimeentulotaso. Näitä tulisi mitata erikseen vertailemalla esimerkiksi maksussa olevia eläkkeitä tai tekemällä erinäisiä köyhyysastevertailuja. Lisäksi eläkejärjestelmien tuottavuudessa on eroja. Tästä näkökulmasta maiden välistä vertailua ei tule tehdä seuraavien tulosten perusteella. Lisäksi alla olevat tulokset eivät ota huomioon työuran katkoja ja palkkakehityksen oletetaan olevan tasainen koko laskentaperiodin ajan. Oletus 40 vuoden työurasta ei myöskään kuvaa todellisuutta. Hyvän esimerkin tarjoaa Kreikka, jonka osalta laskelmat näyttävät korkeita korvaustasoja. Kreikan oman ilmoituksen mukaan vain alle kolmella prosentilla eläkeläisistä on takanaan 40 vuoden työura. Keskimääräinen työuran pituus maassa on 25 vuotta. Kaikista näistä rajoituksista huolimatta laskelmilla voidaan kuvata eläkejärjestelmien mahdollistamia korvaustasoja kunkin maan keskipalkkaan verrattuna ja eläkejärjestelmien muuttumista eläkeuudistusten seurauksena. Esimerkkilaskelmat sisältävät myös arvioita työmarkkinoilla sovitusta lisäeläkejärjestelyistä ja niiden kehityksestä.

Kuvio 20. Lakisääteisen eläkkeen ja työmarkkinaeläkkeen korvaustaso EU15- ja EU10-maissa vuosina 2005–2050, prosenttia keskiansioista.

% keskiansioista

% keskiansioista

Lähde: AWG-raportti (2006).

Lakisääteisen eläkkeen korvaustaso laskee jonkin verran useimmissa EU15-maissa. Kivin dramaattisia muutoksia ei kyseisillä oletuksilla vielä näyttäisi syntyvän. Suomessa erityisesti elinaikakerroin alentaa tulevaa korvaustasoa. Useassa jäsenvaltiossa yksityisellä lisäelä-

keturvalla tulee olemaan yhä suurempi merkitys vanhuusiän toimeentulon turvaamisessa. Erityisesti tämä näkyy Tanskassa, jossa jo nyt lisäeläkejärjestelmät kattavat yli 80 prosenttia palkansaajista. Italiassa kasvua odotetaan vuoden 2007 TFR-erorahauudistuksesta, joka mahdollistaa yksilöllisen eläkesijoittamisen. Saksassa puolestaan lakisääteisen eläketurvan heikkenemistä tulevina vuosikymmeninä korvataan yksilöllisellä lisäeläkesäästämällä, erityisesti niin sanotuilla Riester-eläkkeillä. Tulokset eivät kuitenkaan ole täysin ristiriidattomia, kun verrataan esimerkiksi Itävallan korvaustason kehitystä. On vaikea uskoa korvaustason nousevan tulevaisuudessa, kun otetaan huomioon maan merkittävä eläkemenoja alentava eläkeuudistus, jossa eläkkeen määräytymisperustetta sekä indeksointisääntöjä muutettiin, ja kun verrataan tuloksia edellä esitettyihin etuustaso laskelmiin.

EU10-maiden osalta korvaustasolaskelmat osoittavat vielä selvemmin alenevaa trendiä kuin EU15-maissa. Rahastoeläkkeiden huomioon ottaminen tosin tasoittaa kokonais kuvaa. Viron, Latvian, Liettuan ja Unkarin osalta rahastoeläke muodostaa niin sanottua toista pilaria kuvaavan osuuden. Puola ja Slovakia eivät ole ilmoittaneet tätä osuutta erikseen. Muutoin lisäeläkejärjestelmät ovat EU10-maissa vasta alkuvaiheessa ja tästä syystä varsinaisia arvioita niiden tulevasta kehityksestä on vielä liian aikaista tehdä. Rahastoeläkkeet muodostavat tulevaisuudessa merkittävän osan vanhuuseläkeläisten toimeentulosta.

6 Lopuksi

Ikääntyvällä väestöllä on erittäin suuri merkitys työmarkkinoiden toimivuuteen ja maan talouskasvuun. Yhä suurempi osa väestöstä tulee lähivuosina olemaan eläkeläisiä tai 55–64-vuotiaita, mikä aiheuttaa paljon lisähaasteita eläkejärjestelmien toiminnalle. Väestön ikääntyminen muuttaa työvoiman rakennetta ja vähentää työvoiman tarjontaa ja lopulta myös työllisyyttä.

Perusongelmana on, että uudet ikäluokat ovat huomattavasti edeltäviä sukupolvia pienempiä, jolloin työikäisen väestön määrä supistuu eläkeläisten osuuden samaan aikaan kasvaessa. Näin ollen yhä suurempaa eläkeläisten joukkoa on elättämässä entistä vähäisempi määrä työntekijöitä. Toisaalta työikäinen väestö on koulutetumpaa, millä on osaltaan vaikutusta työllisyysasteeseen. Lisäksi elinajanodote kasvaa koko ajan ja keskimääräinen eläkkeellä oloaika pitenee. Tähän ongelmaan liittyen useat jäsenmaat ovat toteuttaneet viime vuosina suuria uudistuksia eläkejärjestelmiinsä tai suunnittelevat tekevänsä niitä lähitulevaisuudessa. Keskeisimpiä keinoja on ollut muun muassa eri varhaiseläkeväylien karsiminen tai ainakin näiden myöntämisehtojen kiristäminen, lakisääteisen eläkeiän muuttaminen ja indeksiehtojen heikentäminen. Pidentyneeseen elinajanodotteeseen pyritään yhä useammassa maassa vastaamaan muun muassa elinaikakertoimen käyttöönotolla. Jakojärjestelmiin perustuvien lakisääteisten eläkejärjestelmien rahastointiasteen lisäämisellä pyritään parantamaan niiden taloudellista asemaa. Useassa maassa puskurirahastot on tarkoitettu lähinnä väliaikaiseksi keinoksi vähentää ikääntyvän väestön aiheuttamaa kustannusrasitetta tulevina vuosikymmeninä.

Suomessa väestö ikääntyy EU-maista nopeimmin ja vuoden 2005 eläkeuudistus pyrkii vastaamaan demografisten tekijöiden aiheuttamiin haasteisiin. Tällä hetkellä tilanne näyttää hyvältä. Eläkeuudistuksen seurantalastot osoittavat jo, että eläkkeellesiirtymisikä on noussemassa ja täten eläkeuudistuksen tärkein tavoite, keskimääräisen eläkkeellesiirtymisiän myöhentäminen 2–3 vuodella, on hieman lähempänä. Tärkeänä taustavaikuttajana eläkkeellesiirtymisiän nousuun ja ikääntyneiden työllisyysasteen kasvuun on ilman muuta ollut hyvä taloustilanne, joten liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä tavoitteen saavuttamisesta ei vielä voi vetää. Kansainvälinen vertailukin osoittaa Suomen edistyneen hyvin ikääntymiseen liittyvien kustannusten hallinnassa. Tässäkin katsauksessa esille tuodut vertailut osoittavat Suomen eläkejärjestelmän olevan taloudellisesti varsin kestävällä pohjalla. Lisäksi Suomen julkisen talouden kestävyyskohdistuvat riskit näyttävät vähäisiltä moniin muihin maihin verrattuna.

AWG-raportti muodostaa merkittävän osan EU-maiden eläkejärjestelmien säännöllistä seurantaa.

Seuraavan AWG-raportin on määrä valmistua vuoteen 2009 mennessä. AWG-raportti on mittava julkaisu väestön ikääntymisen aiheuttamista yhteiskunnallisista vaikutuksista. Toiveena on, että jäsenmaiden toimittamat tiedot ovat nykyistä kattavampia, jolloin maiden välinen vertailukelpoisuus edelleen lisääntyy. Lisätoiveena on että, seuraavaan raporttiin työryhmä kiinnittäisi nykyistä enemmän huomiota lakisääteisistä eläkejärjestelmistä ja niitä täydentävistä lisäeläkkeistä muodostuvaan kuvaan kokonaiseläketurvasta. Nyt käsitellyssä AWG-raportissa tiedot lisäeläkejärjestelmistä vaihtelivat niin paljon, että niitä ei pystynyt vertailemaan luotettavasti.

Kirjallisuus

AWG-raportti. 2006. Ageing Working Group of the EPC, European Policy Committee. Ks. European Commission (2006a). Directorate – General For Economic and Financial Affairs.

Biström, Peter & Elo, Kalle. Vielä julkaisematon ETK:n katsaus väestöennusteisiin.

Carone, G., Costello, D., Diez Guardi, N., Mourre, G., Przywara, B., Salomäki, A. 2005. The economic impact of ageing populations in the EU25 Member States. European Economy, European Commission, Economic Papers. Number 236. December 2005.

Carone, G., Denis, C., Mc Morrow, K., Mourre, G., Röger, W. 2006. Long-term labour productivity and GDP projections for the EU25 Member States: a production function framework. European Economy, European Commission, Economic Papers. Number 253. June 2006.

EFRP, European Federation for Retirement Provision 2005. EFRP Statistical survey 2005. 2004–2005 data. <http://www.efrp.org/web.html>

European Commission. 2006a. Directorate – General For Economic and Financial Affairs: The impact of ageing on public expenditure: projections for the EU25 Member States on pensions, health care, long-term care, education and unemployment transfers. Report prepared by the Economic Policy committee and the European commission (DG ECFIN). & Annex.

http://europa.eu.int/comm/economy_finance/epc/epc_publications_en.htm

http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/eespecialreports_en.htm

European Commission. 2006b. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Employment in Europe 2006.

European Commission. 2006c. Public Finance in EMU-2006. European Economy No. 3/2006. SEC(2006) 751. Directorate-General for Economic and Financial Affairs. Luxembourg.

http://europa.eu.int/comm/economy_finance/publications/publicfinance_en.htm

European Commission. 2006d. Joint Report on Social Protection and Social Inclusion 2006 – Synthesis report on adequate and sustainable pensions. Commission staff Working Document. Brussels, European Commission.

EUROPOP2004: Methodology for drafting fertility assumptions in the EU–15 Member States (2004).

Eurostat. 2005. Eurostatin tietokanta. <http://epp.eurostat.cec.eu.int>. 8.4.2005.

Eurostat. 2006. Structural Indicators. Luxembourg: Statistical Office of the European Communities.

Eurostat News Release 48/2005. Population projections 2004–2050. EU25 population rises until 2025, then falls. Working age population expected to decrease by 52 million by 2050. 8 April 2005.

ISG, Indicators Sub-Group of the Social Protection Committee 2006. Current and Prospective Theoretical Pension Replacement Rates. Report on Work in Progress. Brussels: European Commission.

OECD. 2005. Pension Markets in Focus. Newsletter, December 2005, Issue 2.

Servaas, Deroose. 2006. The Consequences of Population Ageing on Employment and Growth in the EU.

The Economic and Budgetary Impact of Ageing: DG ECFIN – EPC Conference, with support of Austrian Presidency. Brussels, 31.3.2006.

Vidlund, Mika. 2006. Old-age pension reforms in the EU-15 countries at a time of re-trenchment. Finnish Centre for Pensions. Working Papers 2006:1. Helsinki. Edita Prima Oy.

Vidlund, Mika. 2005. Uudet EU-maat ja rahastoeläkejärjestelmien mairinnousu. Eläketurvakeskuksen katsauksia 2005:2. Helsinki 2005. Edita Prima Oy.

VM. 2006. Valtiovarainministeriön kansantalousosasto. Ministry of Finance, Economics department. Country Fiche on Pensions: Finland. The working group on ageing populations attached to the Economic Policy Committee. January 2006.

Liitteet

Liite 1 Maakohtaiset elinajanodotteet miehille ja naisille

	Miehet						Naiset					
	Työnjätö-ikä		Elinajanodote eläkkeelle jäädessä		Aikuis-elämästä eläkkeellä, %		Työnjätö-ikä		Elinajanodote eläkkeelle jäädessä		Aikuis-elämästä eläkkeellä, %	
	2003	2050	2003	2050	2003	2050	2003	2050	2003	2050	2003	2050
Belgia	59,3	60,2	21,5	25,3	32,7	35,9	59,3	60,4	25,4	29,4	36,5	39,3
Tanska	63,3	63,5	17,0	20,1	26,0	29,3	62,9	62,4	20,1	23,1	29,6	32,8
Saksa	62,7	63,7	18,4	21,4	27,8	30,5	62,0	62,3	22,5	26,2	32,3	35,6
Kreikka	65,2	62,5	16,1	21,8	24,3	31,5	64,2	62,1	19,4	24,2	28,2	34,0
Espanja	63,0	63,3	18,7	21,8	28,1	31,1	62,3	62,3	23,3	26,9	33,0	36,3
Ranska	60,6	61,7	21,4	24,4	32,0	34,3	60,5	61,4	25,7	29,3	36,1	38,7
Irlanti	63,7	64,3	16,6	21,0	25,4	29,9	64,4	64,6	19,2	23,9	27,9	32,5
Italia	59,7	62,3	22,0	23,5	33,0	33,1	60,7	61,3	24,9	28,5	35,2	38,1
Luxemburg	58,7	59,7	22,0	25,2	33,5	36,0	59,7	59,3	25,0	29,3	35,8	39,8
Alankomaat	62,1	62,3	18,3	20,4	28,0	30,1	60,8	61,0	23,2	24,9	33,6	35,1
Itävalta	60,1	62,2	21,1	23,7	31,9	33,4	58,8	60,8	25,9	28,2	37,2	38,1
Portugali	64,5	64,2	16,1	20,6	24,6	29,5	61,1	63,4	22,9	24,5	33,2	33,6
Suomi	61,6	63,4	19,1	21,6	29,0	30,8	60,6	62,5	23,9	25,8	34,4	35,3
Ruotsi	63,5	64,6	18,2	20,4	27,3	29,1	62,7	63,9	22,0	23,8	31,6	32,8
Iso-Britannia	63,8	63,8	17,3	22,0	26,2	31,1	62,7	63,2	12,3	25,1	30,8	34,2
Kypros	64,6	65,3	16,5	19,6	25,0	28,1	61,0	61,7	22,3	24,9	32,6	34,8
Tshekki	62,0	63,1	16,8	20,3	26,3	29,7	60,0	61,0	22,0	24,9	32,9	35,1
Viro	61,8	63,0	15,6	19,3	25,0	28,7	61,0	62,1	20,9	23,8	31,2	33,5
Unkari	61,5	62,2	16,6	21,4	26,4	31,3	62,0	61,0	19,7	25,0	29,5	35,2
Liettua	63,1	63,5	15,2	19,4	24,0	28,6	63,3	62,0	19,1	24,5	28,3	34,3
Latvia	61,6	63,1	15,7	19,3	25,2	28,7	60,9	61,9	20,8	23,8	31,2	33,7
Malta	59,9	60,3	20,3	24,0	31,2	34,6	56,3	56,1	27,0	30,5	39,5	42,6
Puola	60,5	62,7	18,2	21,1	28,6	30,6	57,1	59,9	25,3	26,6	37,6	37,2
Slovakia	60,6	61,6	17,4	21,0	27,6	31,0	56,5	59,5	25,0	25,9	37,6	36,7
Slovenia	57,6	62,0	21,7	21,7	33,7	31,6	55,8	60,6	27,5	26,4	40,3	36,6
EU25	61,9	62,9	19,0	22,1	28,8	31,6	61,1	61,9	23,3	26,6	33,6	36,2
EU15	62,1	63,0	19,3	22,4	29,0	31,8	61,6	62,1	23,3	26,7	33,3	36,2
EU10	61,0	62,7	17,6	20,9	27,6	30,5	58,7	60,4	23,5	25,9	34,9	36,3

Huom: Sarake aikuiselämästä eläkkeellä, %, lasketaan seuraavasti: elinajanodote eläkkeelle jäädessä / (työnjätöikä + elinajanodote eläkkeelle jäädessä - 15).

Esimerkiksi Suomen kohdalla laskettaisiin: $19,1 / (61,6 + 19,1 - 15) = 29,0$

Lähde: Carone et al. (2005)

Liite 2 Eläkkeenmaksajien määrän suhde eläkkeensaajiin

Eläkkeenmaksajilla tarkoitetaan työssäkäyviä. Periaatteessa mukana ovat kaikki eläkejärjestelmiin maksuja maksavat. Kyseessä on tilanne vuoden lopussa. Suhdeluku on fokusoi-
tuneempi kuin vanhushuoltosuhte, joka pitää sisällään kaikki 15–64-vuotiaat.

	2004	2025	2050
Irlanti	4,4	3,3	2,1
Alankomaat	3,6	3,0	2,7
Luxemburg	2,4	2,0	1,6
Ranska	1,9	1,5	1,3
Suomi	1,8	1,3	1,3
Belgia	1,7	1,3	1,1
Itävalta	1,5	1,4	1,2
Italia	1,5	1,4	1,0
Portugali	1,4	1,0	0,6
Saksa	1,4	1,1	0,9
Kypros	3,9	2,4	1,6
Malta	2,6	1,7	1,6
Puola	1,9	2,1	1,4
Slovakia	1,9	1,6	1,0
Latvia	1,8	1,9	1,4
Tsekki	1,8	1,5	1,0
Viro	1,6	1,6	1,3
Slovenia	1,5	1,2	0,9
Unkari	1,3	1,2	1,0
Liettua	1,1	1,0	0,8
EU15*	1,7	1,4	1,1
EU10	1,7	1,7	1,2
EU25*	1,7	1,5	1,1

* Espanja, Iso-Britannia, Kreikka, Ruotsi ja Tanska eivät ole ilmoittaneet tietoja. EU15- ja EU25-keskiarvot on laskettu ilman näitä maita.

Lähde: AWG-raportti (2006).

Liite 3 AWG-laskelmien keskeiset taustaoletukset

	EU 15				EU 10			
	2004	2015	2030	2050	2004	2015	2030	2050
Demografia oletukset								
Hedelmällisyys	1,5	1,6	1,6	1,6	1,2	1,3	1,6	1,6
Elinajanodote syntyessä								
miehillä	16,3	78,3	80,4	82,1	70,1	72,8	76,2	78,7
naisilla	82,2	83,9	85,7	87,0	78,2	80,1	82,4	84,1
Elinajanodote 65-vuoden iässä								
miehillä	16,3	17,6	19,0	20,2	13,5	14,9	17,0	18,5
naisilla	19,9	21,2	22,6	23,6	17,2	18,4	20,0	21,2
muuttoliike, netto	1,3	0,8	0,8	0,8	0,0	0,0	0,1	0,1
muuttoliike, netto % väestöstä	0,4	0,2	0,2	0,2	0,0	-0,1	0,2	0,2
Väestö (miljoonaa)	382,7	395,2	400,6	388,3	74,1	72,6	70,6	65,5
0–14-vuotiaiden osuus, %	16,3	15,4	14,1	13,6	16,7	14,3	14,0	13,2
25–54-vuotiaiden osuus, %	43,1	41,4	36,5	34,8	43,7	43,6	40,7	33,8
15–64-vuotiaiden osuus, %	66,7	65,1	61,1	57,0	69,7	69,5	63,5	57,7
65+ vuotiaiden osuus, %	17,0	19,5	24,8	29,4	13,6	16,2	22,5	29,1
80+ vuotiaiden osuus, %	4,3	5,5	7,4	11,4	2,6	3,9	5,6	8,7
Makrotalousolettamukset								
BKT:n reaalin kasvu %	2,0	2,2	1,2	1,3	4,8	3,5	2,1	0,6
Työvoiman tarjonnan kasvu %	1,0	0,3	-0,6	-0,4	1,0	0,1	-0,6	-1,1
Työvoiman tuottavuuden kasvu %	1,0	1,9	1,7	1,7	3,8	3,4	2,7	1,7
BKT per capita, kasvu %	1,5	2,0	1,2	1,7	3,7	3,7	2,3	1,1
BKT, miljoonaa €, (2004)	9772	12580	15968	20719	475	748	1116	1349
BKT/työntekijä	20,2	25,2	31,5	42,0	10,1	16,3	25,1	32,6
reaalinen korkotaso	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Työvoimaoletukset								
työväestön kasvu % (15–64)		-0,2	-0,7	-0,4		-0,9	-0,4	-1,3
Työvoima (*1000)	180443	192245	184170	168393	34063	36018	33249	27134
Osallistumisaste (15–64)	70,7	74,7	75,2	76,1	65,9	71,4	74,1	71,8
(15–24)	48,7	49,8	49,2	49,6	36,9	40,1	36,5	37,9
(25–54)	83,7	87,2	88,5	88,6	83,7	88,4	89,8	89,4
(55–64)	45,0	55,4	60,2	61,9	34,9	45,1	53,9	52,8
(65–71)	7,9	10,5	11,2	11,5	7,1	8,7	8,8	9,5
Työllisyysaste (15–64)	65,1	70,1	70,7	71,5	56,6	64,2	69,2	67,1
Työllisyysaste (15–71)	59,9	64,0	62,8	63,6	52,8	59,1	62,3	58,1
Työllisyyden kasvu %		0,3	-0,6	-0,4		0,1	-0,6	-1,1
Työttömyysaste (15–64)	7,9	6,1	6,1	6,0	14,1	10,0	6,6	6,6
Riippuvuussuhteet								
Vanhushuoltosuhte	25,5	29,9	40,5	51,6	19,6	23,3	35,4	50,4
Ikääntyneiden työntekijöiden osuus	10,9	14,4	18,5	17,6	7,9	12,9	14,7	18,4
Huoltosuhte	49,8	52,9	62,6	75,3	-	-	-	-
Taloudellinen huoltosuhte	130,4	118,9	131,5	145,3	153,4	124,0	127,4	158,2
Taloudellinen								
vanhushuoltosuhte (15–64)	38,0	41,0	55,0	69,8	33,5	34,9	49,5	72,6
Taloudellinen								
vanhushuoltosuhte (15–71)	37,6	40,3	53,7	68,1	33,2	34,5	48,7	70,7

Vanhushuoltosuhte = yli 65-vuotiaiden ja vanhempien osuus suhteessa 15–64-vuotiaisiin, %.

Ikääntyneiden työntekijöiden osuus = 55–64-vuotiaiden osuus väestössä suhteessa 15–64-vuotiaisiin, %.

Huoltosuhte = alle 15- ja yli 64-vuotiaiden osuus väestössä suhteessa 15–64-vuotiaisiin, %.

Taloudellinen huoltosuhte = Kokonaisväestö vähennettynä työvoiman ulkopuolella olevilla suhteessa työssä olevaan väestöön (15–64), %.

Taloudellinen vanhushuoltosuhte (15–64) (Economic old-age dependency ratio) = Ei aktiivi 65+ ikäinen väestö suhteessa työssä olevaan väestöön (15–64), %.

Taloudellinen vanhushuoltosuhte (15–71) = Ei aktiivi 65+ ikäinen väestö suhteessa työssä olevaan väestöön (15–71), %.

Lähde: Carone et al. (2005).

Liite 4 Keskimääräiset lakisääteiset bruttoeläkkeet EU-maissa

Alla oleva taulukko sisältää lakisääteiset keskimääräiset bruttovuosieläkkeet EU-maissa vuoden 2004 hinnoin. Eläketiedot perustuvat jäsenmaiden itse ilmoittamiin lukuihin. Ainoastaan Britannia ja Kreikka eivät ole ilmoittaneet tietoja, eivätkä siten ole taulukossa mukana. Laskelmat eivät sisällä työnantajakohtaisia ja muita yksityisiä eläkkeitä.

Taulukon tietoja ei ole ostovoimakorjattu, ja koska eri maiden elinkustannukset vaihtelevat huomattavasti keskenään, maat eivät keskenään ole vertailukelpoisia.

Keskimääräiset lakisääteiset eläkkeet vuosina 2004, 2025 ja 2050, euroa.

	2004	2025	2050
Liettua	1000	2500	3800
Latvia	1200	2800	3800
Viro	1600	2900	3200
Slovakia	2000	3600	4500
Unkari	2700	5800	10100
Tshekki	2800	4600	8400
Puola	3500	4900	4900
Portugali	4900	7300	10400
Malta	5400	7000	7000
Slovenia	5400	9200	15400
Espanja	8400	12700	17600
Kypros	9600	15500	31400
Saksa	10400	11800	15300
Alankomaat	10900	14400	21800
Irlanti	11400	23900	34800
Belgia	11800	16700	23800
Italia	12300	15600	17800
Suomi	12500	18000	26500
Itävalta	13300	16900	19800
Ruotsi	13900	17700	25600
Tanska	14700	20500	31200
Ranska	16100	19600	26900
Luxemburg	20100	33900	54800

Lähde: AWG-raportti (2006).

Eläketurvakeskuksen ajankohtaiskatsaukset vuonna 2007

- 1/2007 Kokonaiseläke 2007. Työeläke, kansaneläke ja verotus
2/2007 Ikääntymisen vaikutukset EU25-maiden lakisääteisiin eläkejärjestelmiin

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 010 7511

Faksi (09) 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Tfn 010 7511

Fax (09) 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 ELÄKETURVAKESKUS

Finland

Tel. +358 10 7511

Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi